کتێبی یەکەم : تەفسیری سورەتە کورتەکان

الكتاب الأوَّل: تفسير سورة الفاتحة وآية الكرسيِّ

وقصار السُّور من الزلزلة إلى النَّاس

(مُستلَّةٌ من: «تيسير الكريم الرَّحمن في تفسير كلام المنَّان»)

للشَّيخ العلَّامة: عبد الرَّحمن بن ناصرٍ السِّعديِّ

[تفسير سورة الفاتحة وهي سورةٌ مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (الفـــاتحـــة)
ئەویش سورەتێکی (مەککی)یە

﴿بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ١ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٢ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ٣ مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ٤ إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ٥ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ٦ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ٧﴾

(١) أي: أبتدئ بكل اسم لله تعالى؛ لأنَّ لفظ «اسم» مفردٌ مضافٌ، فيعمُّ جميع الأسماء الحسنى، ﴿ٱللَّهِ﴾:

هو المألوه المعبود المستحقُّ لإفراده بالعبادة، لما اتَّصف به من صفات الألوهيَّة وهي: صفات الكمال،

١/ واتە : بە هەموو ناوێکی بەرز و باڵای خوای گەورە دەست پێ دەکەم، چونکە وشەی (اسم) ناوێکی تاکی (مضاف)ـە ، بۆیە هەموو ناوە بەرز و باڵاکان دەگرێتەوە ، (ٱللَّهِ) : ئەو کەسەیە کە پەرستراوە و شایەنی ئەوەیە بە تاک دابنرێت لە پەرستندا ، لەبەر ئەوەی بە هەموو صیفاتێکی خوداوەندییەوە وەصف کراوە ، ئەویش هەموو صیفاتی تەواو و کەمالن .

﴿ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ﴾: اسمان دالَّان على أنَّه تعالى ذو الرَّحمة الواسعة العظيمة الَّتي وسعت كلَّ شيءٍ، وعمَّت كلَّ حيٍّ، وكتبها للمتَّقين المتَّبعين لأنبيائه ورسله؛ فهؤلاء لهم الرَّحمة المطلقة، ومن عداهم فله نصيبٌ منها.

(ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ) : دوو ناون دەلالەت دەکەن لەسەر ئەوەی کە خوای گەورە خاوەنی رەحمەتێکی فراوانی مەزنە کە هەموو شتێکی گرتووەتەوە، وە هەموو زیندوویەکی گرتوەتەوە، وە خوای گەورە بۆ خۆپارێزەکانی نوسیویەتی ئەوانەی شوێنی پێغەمبەران و نێردراوانی کەوتوون ، جا ئەوانە رەحمەتێکی رەهایان بۆ هەیە ، وە جگە لەوانیش لەو رەحمەتە پشکێکیان بۆ هەیە .

واعلم أنَّ من القواعد المتَّفق عليها بين سلف الأمَّة وأئمَّتها: الإيمان بأسماء الله وصفاته وأحكام الصِّفات، فيؤمنون مثلًا بأنَّه رحمـنٌ رحيمٌ ذو الرَّحمة الَّتي اتَّصف بها المتعلِّقة بالمرحوم، فالنِّعم كلُّها أثرٌ من آثار رحمته، وهكذا في سائر الأسماء.

ئەوەش بزانە کەوا لە بنەماکانی پێشینی ئەم ئوممەتە و پێشەوایانی کە یەکدەنگن لەسەری : باوەڕبوونە بە ناوەکانی خوای گەورە و صیفاتەکانی و ئەحکامەکانی صیفاتەکان ، بۆ نمونە : باوەڕیان وایە کەوا ئەو (رحمن رحیم) ـە خاوەنی رەحمەتێکە کە پێی وەصفکراوە و پەیوەستە بە رەحم پێکراوەکەوە، جا هەموو نیعمەتەکان شوێنەوارن لە شوێنەواری رەحمەتەکەی ، ئا بەم شێوە لە هەموو ناوەکانی تردا .

يُقال في العليم: إنَّه عليمٌ ذو علمٍ يعلم كلَّ شيءٍ، قديرٌ ذو قدرةٍ يقدر على كلِّ شيءٍ.

دەربارەی (العلیم) دەگوترێت : ئەو خودایە زانایە و عەلیمە خاونی زانستە زانیارییەو هەموو شتێک دەزانێت ، (قدیر)ـە خاوەنی توانایەکە کە توانای هەموو شتێکی هەیە .

(٢) ﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ﴾ هو: الثَّناء على الله بصفات الكمال، وبأفعاله الدَّائرة بين الفضل والعدل، فله الحمد الكامل بجميع الوجوه.

(ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ) : بریتییە لە ستایش کردنی خوای گەورە بە هەموو صیفاتێکی کەمالەوە، وە بە هەموو کردارەکانی کە لە نێوان فەزڵ و دادپەروەریدا دەخولێتەوە، جا هەموو سوپاس و ستایشێکی کامل بۆ ئەوە لە هەموو رووێکەوە.

﴿رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ﴾ الرَّبُّ: هو المربِّي جميع العالمين -وهم من سوى الله- بخلقه لهم، وإعداده لهم الآلات، وإنعامه عليهم بالنِّعم العظيمة الَّتي لو فقدوها لم يمكن لهم البقاء، فما بهم من نعمةٍ فمنه تعالى.

(رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ) الرَّبُّ: ئەو پەروەردەکاری هەموو جیهانیانە– ئەوانەش بریتین لە هەموو شتێک جگە لە خوای گەورە– بە دروست کردنیان و ئامادەکردنی هەموو ئامرازەکان بۆیان ، وە چەندین نیعمەتی مەزنی بەسەریاندا رژاندووە ، کەوا ئەگەر لە دەستیان بچێت نامێنن و لە ناودەچن ، جا هەر نیعمەتێکیان هەیە ئەوا تەنها لە خوداوەیە.

وتربيته تعالى لخلقه نوعان، عامَّةٌ وخاصَّةٌ:

– فالعامَّة هي خلقه للمخلوقين ورزقهم وهدايتهم لما فيه مصالحهم الَّتي فيها بقاؤهم في الدُّنيا.

– وە پەروەردەکردنی خوای گەورە بۆ دروستکراوەکانی دوو جۆرە ، گشتی و تایبەتی :

– جا ئەوەی کە گشتییە بریتییە لە دروستکردنی دروستکراوەکان و رۆزی دانیان و ڕێنمویی کردنیان بۆ ئەوەی بەرژەوەندی ئەوانی تێدایە لە مانەوەیان لە دونیادا .

– والخاصَّة تربيته لأوليائه، فيربِّيهم بالإيمان، ويوفِّقهم له، ويكمِّلهم، ويدفع عنهم الصَّوارف والعوائق الحائلة بينهم وبينه، وحقيقتها: تربية التَّوفيق لكلِّ خيرٍ والعصمة من كلِّ شرٍّ، ولعلَّ هذا المعنى هو السِّرُّ في كون أكثر أدعية الأنبياء بلفظ الرَّبِّ، فإنَّ مطالبهم كلَّها داخلةٌ تحت ربوبيَّته الخاصَّة؛ فدلَّ قوله: ﴿رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ﴾ على انفراده بالخلق والتَّدبير والنِّعم وكمال غناه وتمام فقر العالمين إليه بكلِّ وجهٍ واعتبارٍ.

وە تایبەتەکە بریتییە لە پەروەردەکردنی خۆشەویستانی خۆی ، جا لەسەر ئیمان پەروەردەیان دەکات ، وە تەوفیقیان دەدات بۆی و کاملی دەکات ، وە هەموو کۆسپ و ڕێگرییەکان لە نێوان ئەوان و خۆی و هەر هۆکارێک ببێتە هۆی دوورخستنەوەیان ئەوا لێیان دوور دەخاتەوە ، وە حەقیقەتەکەشی بریتییە لە : پەروەردکردنی تەوفیق بۆ هەموو خەیرێک و پاراستنی لە هەموو خراپەیەک ، وە ڕەنگە ئەم مانایە نهێنی و هۆکاری ئەوە بێت کەوا زۆربەی نزا و پارانەوەی پێغەمبەران بە (الرب) پەروەردگارا.. بێت ، چونکە هەموو داواکانیان لە ژێر پەروەردگارێتی تایبەتدا جێی دەبێتەوە ، جا ئەو ئایەتە (رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ) دەلالەت دەکات لەسەر بە تاکدانانی خوای گەورە بە دروستکردن و بەڕێوەبردن و نیعمەتەکان و کەمالی بێ نیازی و تەواوی هەژاری و پێویستی هەموو جیهانیان بۆ لای ئەو بە هەموو شێوەیەک و لە هەموو ڕوویەکەوە .

(٤) ﴿مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ﴾ المالك: هو من اتَّصف بصفة الملك الَّتي من آثارها أنَّه يأمر وينهى، ويثيب ويعاقب، ويتصرَّف بمماليكه بجميع أنواع التَّصرُّفات، وأضاف الملك ليوم الدِّين وهو يوم القيامة، يوم يُدان النَّاس فيه بأعمالهم خيرها وشرِّها؛ لأنَّ في ذلك اليوم يظهر للخلق تمام الظُّهور كمال ملكه وعدله وحكمته وانقطاع أملاك الخلائق، حتَّى أنَّه يستوي في ذلك اليوم الملوك والرَّعايا والعبيد والأحرار، كلُّهم مذعنون لعظمته خاضعون لعزَّته منتظرون لمجازاته، راجون ثوابه، خائفون من عقابه، فلذلك خصَّه بالذِّكر، وإلَّا فهو المالك ليوم الدِّين وغيره من الأيَّام.

٤/ (مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ) المالک : ئەو کەسەیە کە بە صیفەتی (مَلِك) پادشا وەصف دەکرێت کە لە شوێنەوارەکانی ئەوەیە : فەرمان دەکات و نەهی دەکات ، وە پاداشت و سزا دەدات ، وە لە دەسەڵاتەکەیدا بە هەموو جۆرەکانی تەصەروف تەصەروف دەکات ، وە وشەی (مَٰلِكِ) ی داوەتە پاڵ (يَوۡمِ ٱلدِّينِ) کە ئەویش رۆژی قیامەتە ، چونکە لەو رۆژەدا خەڵکی پاداشتی کردەوەکانی خۆیان وەردەگرنەوە چاکی بە چاکی و خارپە بە خراپی ، چونکە لەو رۆژەدا کەمالی موڵکی خوای گەورە و دادپەروەری و حیکمەتی و بچران و نەمانی موڵکی دروستکراوەکان بۆ خەڵکی روون دەبێتەوە بە روونییەکی تەواو ، تەنانەت لەو رۆژەدا پادشاکان و ژێردەستەکان و بەندە و ئازادەکان تیایدا یەکسان دەبنەوە ، هەموان ملکەچی مەزنی و عیززەتی ئەون و چاوەروانی ئەوەن جەزایان بداتەوە و تکای پاداشتەکەی دەکەن و لە سزاکەی دەترسن ، بۆیە بە تایبەت باسی کردووەو ناوی هێناوە ، ئەگەر نا ئەو خاوەنی رۆژی قیامەت و رۆژەکانی تریشە .

(٥) وقوله: ﴿إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ﴾؛ أي: نخصُّك وحدك بالعبادة والاستعانة؛ لأنَّ تقديم المعمول يفيد الحصر وهو إثبات الحكم للمذكور ونفيه عمَّا عداه؛ فكأنَّه يقول: نعبدك ولا نعبد غيرك، ونستعين بك ولا نستعين بغيرك، وتقديم العبادة على الاستعانة من باب تقديم العامِّ على الخاصِّ، واهتمامًا بتقديم حقِّه تعالى على حقِّ عبده.

٥/ مەبەست لە : (إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ) واتە : تەنها تۆ تایبەت دەکەین بە پەرستن و پەناگرتن ، چونکە پێش خستنی (معمول)ەکە[1] سوودی حەصر دەگەیەنێت ئەویش بریتییە لە سەلماندنی حوکمە باسکراوەکەیە و نەفیکردنە لە جگە لە ئەو ، هەروەکو ئەوەیە بڵێت : ئێمە تەنها تۆ دەپەرستین و جگە لە تۆ ناپەرستین ، وە پەنا بە تۆ دەگرین و پەنا بە جگە لە تۆ ناگرین ، وە پێشخستنی پەرستن بەسەر پەناگرتندا لە باس و بابەتی پێشخستنی گشتییە

---

(١) / واتە : پێشخستنی (مفعول به) (ایاک) ودواخستنی (فعل و فاعل)ەکە کە (نعبدُ) ە.

بەسەر تایبەتیدا ، وە ئەویش لەبەر بایەخدان بە حەقی خوای گەورە بەسەر حەقی بەندەکانیدا .

والعبادة: (اسمٌ جامعٌ لما يحبُّه الله ويرضاه من الأعمال والأقوال الظَّاهرة والباطنة)،

وە پەرستن : (ناوێکی کۆکەرەوەیە بۆ هەموو ئەوەی خوای گەورە خۆشی دەوێت و پێی رازییە لە کردەوە و گفتارەکان ، ئاشکرا و پەنهانەکان) .

والاستعانة هي: (الاعتماد على الله تعالى في جلب المنافع ودفع المضارِّ، مع الثِّقة به في تحصيل ذلك).

پەناگرتن: (پشت بەستنە بەخوای گەورە لە بەدەست هێنانی سوودبەخشەکان و دوورخستەوەی زیانبەخشەکان، لە گەڵ بوونی متمانەیەکی تەواو پێی لە بەدەستهێنانیدا) .

والقيام بعبادة الله والاستعانة به هو الوسيلة للسَّعادة الأبديَّة والنَّجاة من جميع الشُّرور، فلا سبيل إلى النَّجاة إلَّا بالقيام بهما، وإنَّما تكون العبادة عبادةً إذا كانت مأخوذةً عن رسول الله ﷺ مقصودًا بها وجه الله، فبهذين الأمرين تكون عبادةً، وذكر الاستعانة بعد العبادة مع دخولها فيها لاحتياج العبد في جميع عباداته إلى الاستعانة بالله تعالى، فإنَّه إن لم يعنه الله لم يحصل له ما يريده من فعل الأوامر واجتناب النَّواهي. ثمَّ قال تعالى:

وە هەستان بە ئەنجامدانی خواپەرستی و پەناگرتن پێی بریتییە لە هۆکاری بەدەستهێنانی بەختەوەری هەتاهەتایی و رزگاربوون لە هەموو خراپەکان ، جا هیچ ڕێگایەک نییە بۆ دەربازبوون ئیللا بە هەستان بەو دوو کارە نەبێت ، وە بەو پەرستنە دەگوترێت پەرستن ئەگەر هاتوو لە پێغەمبەری خوداوە (ﷺ) وەرگیرابێت و مەبەست لێی تەنها خوا بێت ، جا بە ئەم دوو کارە دەبێتە پەرستن ، وە باسکردنی پەناگرتن لە پاش پەرستن هەرچەندە بەشێکە لەو چونکە بەندە لە هەموو پەرستنەکانیدا پێویستی بە پەناگرتن بە خوای گەورە هەیە ، چونکە ئەگەر خوای گەورە یارمەتی نەدات ئەوا ناتوانێت ئەو کارانە

ئەنجام بدات ، لە جێبەجێ کردنی فەرمانەکان و دووركەوتنەوە لە نەهی کراوەکان ، ئەمجار خوای گەورە فەرموویەتی :

(٦) ﴿ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ﴾؛ أي: دُلَّنا وأرشدنا ووفِّقنا إلى الصِّراط المستقيم، وهو الطَّريق الواضح الموصل إلى الله وإلى جنَّته، وهو معرفة الحقِّ والعمل به، فاهدنا إلى الصِّراط، واهدنا في الصِّراط، فالهداية إلى الصِّراط لزوم دين الإسلام وترك ما سواه من الأديان، والهداية في الصِّراط تشمل الهداية لجميع التفاصيل الدينية علماً وعملًا؛ فهذا الدعاء من أجمع الأدعية وأنفعها للعبد؛ ولهذا وجب على الإنسان أن يدعو الله به في كلِّ ركعةٍ من صلاته لضرورته إلى ذلك؛ وهذا الصراط المستقيم هو:

٦/ (ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ) : واتە : رێگامان نیشان بدە و رێنموییمان بکە و تەوفیقمان بدە بۆ رێگای راست ، کە رێگایەکی ڕوون و ئاشکرایە ، ئەو کەسەی لەسەری بڕوات دەیگەیەنێتە خوا و بەهەشتەکەی ، ئەویش ناسینی حەق و کارکردنە پێی ، بۆیە رێنموییمان بکە بۆ سەر رێگاکە ، وە رێنموییمان بکە لەسەر رێگاکە ، جا رێنمویی بۆ رێگاکە دەستگرتنە بە دینی ئیسلامەوە و وازهێنانە لە دینەکانی تر ، وە رینمویی لەسەر رێگاکە رێنمویی هەموو وردەکارییەکانی دینەکە دەگرێتەوە لە زانست و کردارەکان ، جا ئەم پارانەوەیە لە کۆکەرەوەترین و سوودبەخشترین پارانەوەیە بۆ بەندە ، بۆیە واجیب کراوە لەسەر مرۆڤ کەوا لە هەموو رکاتەکانی نوێژەکانیدا ئەم دوعایە بکات لەبەر پێویست بوونی پێی ، وە ئەم رێگا راستە ئەو رێگایەیە کە :

(٧) ﴿ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ ﴾ من النَّبيِّين والصِّدِّيقين والشُّهداء والصَّالحين، ﴿غَيۡرِ ﴾ صراط ﴿ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ ﴾ الَّذين عرفوا الحقَّ وتركوه كاليهود ونحوهم، وغير صراط ﴿ٱلضَّآلِّينَ ﴾ الَّذين تركوا الحقَّ على جهلٍ وضلالٍ كالنَّصارى ونحوهم.

٧/ (صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ) لە پێغەمبەران و صدیقەکان و شەهیدەکان و پیاوچاکان ، (غَيۡرِ) نەک رێگای (ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ) ئەوانەی کە حەقیان ناسی

و وازیان لێ هێنا وەکو جولەکە و نمونەی ئەوانە ، وە نەک ڕێگای (ٱلضَّآلِّينَ) ئەوانەی وازیان لە حەق هێنا لەسەر نەفامی وەکو گاورەکان و نمونەی ئەوان.

فهذه السُّورة على إيجازها قد احتوت على ما لم تحتو عليه سورةٌ من سور القرآن، فتضمَّنت أنواع التَّوحيد الثَّلاثة: توحيد الرُّبوبيَّة يُؤخذ من قوله: ﴿رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ﴾ ، وتوحيد الإلـهيَّة -وهو إفراد الله بالعبادة- يُؤخذ من لفظ ﴿ٱللَّهِ﴾ ومن قوله: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾، وتوحيد الأسماء والصِّفات وهو إثبات صفات الكمال لله تعالى الَّتي أثبتها لنفسه وأثبتها له رسوله ﷺ من غير تعطيلٍ ولا تمثيلٍ ولا تشبيهٍ، وقد دلَّ على ذلك لفظ ﴿ٱلْحَمْدُ﴾ كما تقدَّم.

جا ئەم سورەتە لە گەڵ ئەوەی سورەتێکی کورتە هێندەی بابەتی گرنگی تێدایە کە هیچ سورەتێک لە سورەتەکانی تری قورئان ئەوەی تیادا نییە، ئەوەتا هەرسێ جۆرەکەی تەوحیدی تیادایە : تەوحیدی پەروەردگارییەتی (الربوبية) لەو ئایەتەوە وەردەگیرێت کە دەفەرموێت : (رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ) وە تەوحیدی خوداوەندێتی (الالوهية) – ئەویش بریتییە لە بە تاکدانانی خوای گەورە لە پەرستندا- لەو وشەیەوە وەردەگیرێت کە دەفەرموێت (ٱللَّهِ) و لەو ئایەتەی کە دەفەرموێت : (إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ) هەروەها تەوحیدی ناو و صیفاتەکانی تێدایە (الاسماء والصفات) – ئەویش بریتییە لە سەلماندنی صیفاتی کەمال و تەواو بۆ خوای گەورە ئەوانەی بۆ خۆی سەلماندوویەتی و پێغەمبەرەکەی (ﷺ) سەلماندوویەتی بە بێ هیچ لەکارخستنێک و لیکچوونێک و شوبهاندنێک – وە ئەوەی دەلالەتی بۆ دەکات ئەو وشەیەیە کە دەفەرموێت : (ٱلْحَمْدُ) هەروەکو لە پێشدا باسکرا .

وتضمَّنت إثبات النُّبوَّة في قوله: ﴿ ٱهْدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ﴾؛ لأنَّ ذلك ممتنعٌ بدون الرِّسالة.

هەروەها بەڵگەی پێغەمبەرایەتی لە خۆ گرتووە لەو ئایەتەی کە دەفەرموێت: (ٱهْدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ) چونکە ئەوە هەرگیز بە بێ پەیام نابێت .

وإثبات الجزاء على الأعمال في قوله: ﴿مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ﴾، وأنَّ الجزاء يكون بالعدل؛ لأنَّ الدِّين معناه الجزاء بالعدل.

هەروەها سەلماندنی سزای کردەوەکانی تێدایە لەو ئایەتەی کە دەفەرموێت: (مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ) وە سزا بە دادپەروەری دەبێت ، چونکە (ٱلدِّينِ) مانای سزایە بە دادپەروەری .

وتضمَّنت إثبات القدر وأنَّ العبد فاعلٌ حقيقةً خلافًا للقدريَّة والجبريَّة.

هەروەها سەلماندنی قەدەری لە خۆگرتووە ، وە بەندە بکەری راستەقینەیە بە جیاواز لە گەڵ گرووی قەدەری و جەبرییەکاندا .

بل تضمَّنت الرَّدَّ على جميع أهل البدع والضَّلال في قوله: ﴿ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ﴾؛ لأنَّه معرفة الحقِّ والعمل به، وكلُّ مبتدعٍ وضالٍّ فهو مخالفٌ لذلك.

بەڵکو وەڵامی هەموو ئەهلی بیدعە و گومڕایی تیادایە لەو ئایەتەی کە دەفەرموێت : (ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ) چونکە ئەوە ناسینی حەقە و کارکردنە پێی ، وە هەموو بیدعەکارێک و گومڕایەک جیاوازە لەوەدا .

وتضمَّنت إخلاص الدِّين لله تعالى عبادةً واستعانةً في قوله: ﴿إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ﴾.

فالحمد لله ربِّ العالمين.

هەروەها ئیخلاصی دینی بۆ خوای گەورەی تیادایە بە پەرستن و پەناگرتن لەو ئایەتەی کە دەفەرموێت : (إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ) . بۆیە سوپاس و ستایش بۆ پەروەردگاری جیهانیان .

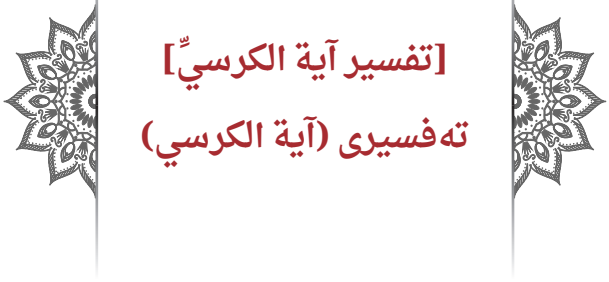

[تفسير آية الكرسيِّ]
تەفسیری (آية الكرسي)

﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُۚ لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ وَلَا نَوۡمٞۚ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ وَسِعَ كُرۡسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفۡظُهُمَاۚ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ٢٥٥ ﴾

(٢٥٥) أخبر ﷺ أنَّ هذه الآية أعظم آيات القرآن؛ لما احتوت عليه من معاني التَّوحيد والعظمة وسعة الصِّفات للباري تعالى، فأخبر أنَّه ﴿ ٱللَّهُ ﴾ الَّذي له جميع معاني الألوهيَّة، وأنَّه لا يستحقُّ الألوهيَّة والعبوديَّة إلَّا هو، فألوهيَّة غيره وعبادة غيره باطلةٌ، وأنَّه ﴿ٱلۡحَيُّ﴾ الَّذي له جميع معاني الحياة الكاملة من السَّمع والبصر والقدرة والإرادة وغيرها من الصِّفات الذَّاتيَّة، كما أنَّ ﴿ٱلۡقَيُّومُ﴾ تدخل فيه جميع صفات الأفعال لأنَّه القيُّوم الَّذي قام بنفسه واستغنى عن جميع مخلوقاته، وقام بجميع الموجودات فأوجدها وأبقاها وأمدَّها بجميع ما تحتاج إليه في وجودها وبقائها، ومن كمال حياته وقيُّوميَّته أنَّه ﴿لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ﴾ أي: نعاسٌ، ﴿وَلَا نَوۡمٞ﴾: لأنَّ السِّنة والنَّوم إنَّما يعرضان للمخلوق الَّذي يعتريه الضَّعف والعجز والانحلال، ولا يعرضان لذي العظمة والكبرياء والجلال.

٢٥٥/ پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەواڵی پێداوین کەوا ئەم ئایەتە مەزنترین ئایەتەکانی قورئانە ، لەبەر بوونی ئەو هەموو مانای تەوحید و مەزنی و فراوانی صیفاتەکانی خوای گەورەی تێدایە ، جا هەواڵی پێداوین کە ئەو (ٱللَّهُ)یە کە هەموو ماناکانی خوداوەندێتی هەیە ، وە هیچ کەسێک شایەنی

خوداوەندێتی و پەرستن نییە ئیللا ئەو نەبێت ، وە خوداوەندێتی جگە لە ئەو و پەرستنی جگە لە ئەو پوچەڵە ، هەروەها ئەو (ٱلْحَيُّ)یە کە هەموو ماناکانی زیندوویی کاملی هەیە لە بیستن و بینین و توانا و ئیرادە و جگە لەوانە لە صیفاتە زاتییەکان ، هەروەها ئەو (ٱلْقَيُّومُ)ـە هەموو صیفاتە کردارییەکان لە خۆ دەگرێت چونکە ئەو (القيُّوم) واتە خۆی بە هەموو کارەکان هەڵدەستێ و بێ نیازە لە هەموو دروستکراوەکان ، وە هەستاوە بە هێنانە دی هەموو بوونەوەرەکان و مانەوەیان و کۆمەکی کردوون بە هەموو پێداویستیەک کە پێیوستیان پێیەتی بۆ بوون و مانەوەیان، وە لە بەر کەمالی زیندوویەتی و قەییومیەتی ئەو خوایە (لَا تَأْخُذُهُۥ سِنَةٌ) واتە : خەوەنوچکە (نایگرێت و تووشی نابێت) (وَلَا نَوْمٌ) چونکە خەوەنوچکە و خەولێکەوتن تووشی دروستکراوەکان دەبێت کە تووشی لاوازی و بێ توانایی و هەڵوەشان دەبن ، وە تووشی کەسێک نابێت کە خاوەنی مەزنی و دەسەڵات و شکۆمەندی بێت.

وأخبر أنَّه مالك جميع ما في السَّماوات والأرض، فكلُّهم عبيدٌ لله مماليك لا يخرج أحدٌ منهم عن هذا الطَّور ﴿إِن كُلُّ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ إِلَّآ ءَاتِي ٱلرَّحْمَٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾﴾؛

وە هەواڵی داوە کەوا ئەو خاوەنی هەموو ئەوەی لە ئاسمانەکان و زەویدان، هەمویان بەندەی خوان و کۆیلەی ئەون هیچ کەسێک لەوان لەم سنوورە دەرناچن﴿ إِن كُلُّ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ إِلَّآ ءَاتِي ٱلرَّحْمَٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ ﴾)[1]

فهو المالك لجميع الممالك وهو الَّذي له صفات الملك والتَّصرُّف والسُّلطان والكبرياء، ومن تمام ملكه أنَّه لا ﴿يَشْفَعُ عِندَهُۥٓ﴾ أحدٌ ﴿إِلَّا بِإِذْنِهِۦ﴾،

جا ئەو خاوەنی هەموو مووڵکەکانە و هەر ئەو خاوەنی صیفاتی مووڵک و تەصەروف و سووڵتان و دەسەڵاتە ، وە لە بەر تەواوی مووڵکەکەی هیچ کەسێک (يَشْفَعُ عِندَهُۥٓ) هیچ کەسێک (إِلَّا بِإِذْنِهِۦ)

---

(١) بەراستی هەرچی لەناو ئاسمانەکان و زەویدایە سەرجەم هەموو بە بەندێتی و خوڵامەتی دێنە لای پەروەردگاری بەخشەرو و ملکەچی دەبن.(تەفسیری رامان)

فكلُّ الوجهاء والشُّفعاء عبيدٌ له مماليكٌ لا يَقْدِمُون على شفاعةٍ حتَّى يأذن لهم ﴿قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعًا ۖ لَّهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ﴾؛ والله لا يأذن لأحدٍ أن يشفع إلَّا فيمن ارتضى ولا يرتضي إلَّا توحيده واتِّباع رسله، فمن لم يتَّصف بهذا فليس له في الشَّفاعة نصيبٌ.

جا هەموو خاوەن پایەکان و شەفاعەتکارەکان بەندەی ئەون و مولکی ئەون ناتوانن هیچ شەفاعەتێک بکەن تاوەکو ئەو مۆڵەتیان پێ نەدات ﴿ قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعًا ۖ لَّهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ ﴿٤٤﴾ ﴾ الزمر)[1] وە خوای گەورە ئیزن بە هیچ کەسێک نادات شەفاعەت بکات ئیللا بە کەسێک رازی بووبێت وە لە هیچ شتێک رازی نابێت ئیللا یەکتاپەرستی و شوێنکەوتنی پێغەمبەرانی نەبێت ، جا هەرکەسێک ئەم صیفاتانەی تێدا نەبێت ئەوا هیچ پشکێکی لە شەفاعەتدا نییە.

ثمَّ أخبر عن علمه الواسع المحيط وأنَّه يعلم ما بين أيدي الخلائق من الأمور المستقبلة الَّتي لا نهاية لها ﴿وَمَا خَلْفَهُمْ ﴾؛ من الأمور الماضية الَّتي لا حدَّ لها، وأنَّه لا تخفى عليه خافيةٌ ﴿ يَعْلَمُ خَآئِنَةَ ٱلْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِى ٱلصُّدُورُ ﴾؛

ئەمجار هەواڵی داوە دەربارەی زانستە فراوانەکەی کە هەموو شتێکی گرتوەتەوە ، هەموو ئەوەی لە بەر دەستی دروستکراوەکاندایە دەیزانێت لە کاروباری ئایندەیان کە کۆتایی نییە (وَمَا خَلْفَهُمْ) لە کاروباری رابوردویان کە سنوری نییە ، وە هیچ شتێکی لێ ناشاردرێتەوە ﴿ يَعْلَمُ خَآئِنَةَ ٱلْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِى ٱلصُّدُورُ ﴿١٩﴾ ﴾ غافر)[2]

---

(١) بلێ: لێبوردن و بەخشین و تکاو شەفاعەت سەرلەبەر تەنها بۆ خوایە، هیچ کەسێکی دیکە شتێکی بە دەست نیە خاوەنێتی ئاسمانەکان و زەوی هەر بۆ ئەوە. (تەفسیری رامان)

(٢) ئەو خوایە هەمیشە بەچاوە خیانەتکارەکان بەرامبەر بە نافەرمانی خۆی دەزانێت و بەوەش سینەکان حەشاری دەدەن(تەفسیری رامان)

وأنَّ الخلق لا يحيط أحدٌ بشيءٍ من علم الله ومعلوماته ﴿إِلَّا بِمَاشَآءَ﴾ منها وهو ما أطلعهم عليه من الأمور الشَّرعيَّة والقدريَّة، وهو جزءٌ يسيرٌ جدًّا مضمحلٌّ في علوم الباري ومعلوماته كما قال أعلم الخلق به وهم الرُّسل والملائكة: ﴿سُبْحَٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَآ﴾.

وه هیچ یەکێک لە دروستکراوەکان دەورەی زاست و زانیاری خوای گەورە نادەن (إِلَّا بِمَا شَآءَ) لەوانە ، ئەویش ئەو زانیارییە شەرعی و قەدەرییانەیە ، ئەویش بەشێکی زۆر کەمە کە لە زانست و زانیارییەکانی خوادا بزر دەبن ، هەروەکو شارەزاترین کەس دەربارەی فەرموویانە کە ئەوانیش پێغەمبەران و فریشتەکانن : ﴿ سُبْحَٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَآ ﴿٣٢﴾﴾ البقرة)[1] .

ثمَّ أخبر عن عظمته وجلاله وأنَّ كرسيَّه وسع السَّماوات والأرض، وأنَّه قد حفظهما ومن فيهما من العوالم بالأسباب والنِّظامات الَّتي جعلها الله في المخلوقات، ومع ذلك فلا يؤوده أي يثقله حفظهما لكمال عظمته واقتداره وسعة حكمته في أحكامه.

ئەمجار دەربارەی مەزنی و شکۆمەندی خۆی هەواڵی پێداوین کەوا کورسیەکەی بە ئەندازەی ئاسمانەکان و زەوییە ، وە خوای گەورە هەمووی پاراستووە و هەموو ئەوانەی تێیدایە لە جیهانییەکان لە ڕێگای ئەو هۆکار و سیستەمانەی کە خوای گەورە بۆ دروستکراوەکان داناوە ، لە گەڵ ئەوەشدا پاراستنی هەردوو (واتە : ئاسمانەکان و زەوی) لای ئەو قورس نین لەبەر کەمالی مەزنی و توانا و فراوانی دانایی لە ئەحکامەکاندا .

﴿وَهُوَ ٱلْعَلِيُّ﴾ بذاته على جميع مخلوقاته، وهو العليُّ بعظمة صفاته، وهو العليُّ الَّذي قهر المخلوقات، ودانت له الموجودات، وخضعت له الصِّعاب، وذلَّت له الرِّقاب

(وَهُوَ ٱلْعَلِيُّ) -بەرزە- بە زاتی خۆی بە سەر هەموو دروستکراوەکانیدا ، هەر ئەویش بەرزە بە مەزنی صیفاتەکانی ، هەر ئەویش بەرزەو زاڵ بووە

---

(١) ئەوانیش گوتیان: تۆ پاك و بێخەوشی، ئێمە هیچ زانیارییەکمان نیە، مەگەر ئەوەی خۆت فێرت کردبین. (تەفسیری رامان)

بەسەر دروستکراوەکاندا ، وە هەموو بوونەروەکان ملکەچی ئەون و شتە ئەستەم و گرانەکان بۆی هاتنە چۆک و گەردن کەشەکان زەلیلی بەردەستی ئەو بوون .

﴿ٱلۡعَظِيمُ﴾؛ الجامع لجميع صفات العظمة والكبرياء والمجد والبهاء، الَّذي تحبُّه القلوب، وتعظِّمه الأرواح، ويعرف العارفون أنَّ عظمة كلِّ شيءٍ وإن جلت عن الصِّفة فإنَّها مضمحلَّةٌ في جانب عظمة العليِّ العظيم.

(ٱلۡعَظِيمُ) کۆکەرەوەی هەموو صیفاتی مەزنی و دەسەڵات و شکۆمەندی و گەورەیی ، ئەوەی کە خۆشەویستی دڵانە و رۆحەکان بە مەزنی دەزانن ، وە هەموو عاریفان دەزانن کەوا مەزنی هەموو شتێک هەرچەندە مەزن بێت ئەوا لەبەر یەک هەڵدەوەشێنەوە و نامێنن بەرانبەر بە مەزنێتی خوای بەرز و مەزن .

فآيةٌ احتوت على هذه المعاني الَّتي هي أجلُّ المعاني يحقُّ أن تكون أعظم آيات القرآن، ويحقُّ لمن قرأها متدبِّرًا متفهِّمًا أن يمتلئ قلبه من اليقين والعرفان والإيمان، وأن يكون محفوظًا بذلك من شرور الشَّيطان.

جا ئایەتێک کە ئەم هەموو مانایانە لە خۆ بگرێت کە لە شکۆمەندترین ماناکانە بەراستی شایەنی ئەوەیە ببێتە مەزنترین ئایەتەکانی قورئان ، وە شایەنی ئەوەیە هەرکەسێک خوێندیەوە بە تێرامان و تێگەیشتنەوە کەوا دڵی پڕ بێت لە دڵنیایی و یەقین و عیرفان و ئیمان ، وە بەو کارەی پارێزراو بێت لە خراپەی شەیتان .

[تفسير سورة إذا زلزلت وهي مدنيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (إذا زُلزلتْ)
ئەوەیش سورەتێکی (مەدەنی)یە

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ ٱلْإِنسَٰنُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾﴾.

(١) يخبر تعالى عمَّا يكون يوم القيامة، وأنَّ الأرض تتزلزل وترجف وترتجُّ حتَّى يسقطَ ما عليها من بناءٍ ومَعْلَمٍ، فتندكُّ جبالها، وتُسوَّى تلالُها، وتكون قاعًا صفصفًا لا عوج فيه ولا أمتًا،

(١) خوای گەورە هەواڵی ئەو رووداوانە دەدات کە لە رۆژی قیامەتدا روو دەدەن، وە زەوی دێتە لەرزە و بە تووندی دەهەژێت و دەلەرێتەوە تاوەکو هەموو نیشانە و هێما و خانوویەکی لەسەر دەکەوێت ، چیاکان خاپوور دەبن ، گرد و تەپۆڵکەکان یەکسان و راست دەبنەوە لە گەڵ زەوییەکەدا ، شوێنەکەشیان دەکاتە دەشتێکی ساف و پان و کاکی بە کاکی، وەك هەر هیچی تیا نەبووبێ، هیچ خواریی و نارێکی و بەرزی و نزمی تیا نابینی، هەمووی یەك پارچە ئەبێتەوە .

(٢) ﴿وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا﴾؛ أي: ما في بطنها من الأموات والكنوز.

(٢) (وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا) واتە: ئەوەی لە ناو سکیدایە لە کانزا و مردووەکان – دەریدەهێنێ و فرێی دەداتە دەرەوە-.

(٣) ﴿وَقَالَ ٱلۡإِنسَٰنُ﴾: إذا رأى ما عراها من الأمر العظيم [مستعظمًا لذلك]: ﴿مَا لَهَا﴾؛ أي: أيُّ شيءٍ عرض لها؟!.

٣/ (وَقَالَ ٱلۡإِنسَٰنُ) : کاتێ مرۆڤ ئەوەی توش دەبێت لەو کاروبارە مەزنە (چونکە ئەو کارە بە مەزن دەزانێت) (مَا لَهَا) واتە : دەڵێت: چی شتێک توشی بووە ؟!

(٤) ﴿يَوۡمَئِذٖ تُحَدِّثُ﴾ الأرض ﴿أَخۡبَارَهَا﴾ أي: تشهد على العاملين بما عملوا على ظهرها من خيرٍ وشرٍّ؛ فإنَّ الأرض من جملة الشُّهود الَّذين يشهدون على العباد بأعمالهم، ذلك

(٤) (يَوۡمَئِذٖ تُحَدِّثُ) زەوی (أَخۡبَارَهَا) واتە : شایەتی دەدات لە سەر ئەوانەی لە سەر پشتی چاکە و خراپەیان کردووە ، چونکە زەویش یەکێکە لەو شایەتانەی کە شایەتی لەسەر کرداری بەندەکان دەدەن ، چونکە :

(٥) ﴿بِأَنَّ رَبَّكَ أَوۡحَىٰ لَهَا﴾ أي: أمرها أن تخبر بما عمل عليها؛ فلا تعصي لأمره.

(٥) (بِأَنَّ رَبَّكَ أَوۡحَىٰ لَهَا) واتە : ئەو فەرمانی پێکردووە بۆ ئەوەی هەواڵ بدات دەربارەی ئەو کردارانەنی لەسەری ئەنجام دراون ، بۆیە ئەویش سەرپێچی فەرمانەکەی ناکات .

(٦) ﴿يَوۡمَئِذٖ يَصۡدُرُ ٱلنَّاسُ﴾ من موقف القيامة [حين يقضي اللَّهُ بينهم] ﴿أَشۡتَاتٗا﴾ أي: فرقًا متفاوتين، ﴿لِّيُرَوۡاْ أَعۡمَٰلَهُمۡ﴾؛ أي: ليريهم الله ما عملوا من السَّيِّئات والحسنات، ويريهم جزاءه موفرًا.

(٦) (يَوۡمَئِذٖ يَصۡدُرُ ٱلنَّاسُ) لە مەوقیفی قیامەت (کاتێ خوای گەورە داوەری دەکات لە نێوانیاندا) (أَشۡتَاتٗا) چەند کۆمەڵێکی جیا جیا (جیاواز) (لِّيُرَوۡاْ أَعۡمَٰلَهُمۡ) واتە : بۆ ئەوەی ئەو کارانەی ئەوان کردوویانە خوای گەورە پیشانیان بدات لە چاک و خراپە ، وە پاداشت و سزا پاشەکەوت کراوەکەیان ببینن .

(٧-٨) ﴿فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ٧ وَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ شَرّٗا يَرَهُۥ﴾، وهذا شاملٌ عامٌّ للخير والشَّرِّ كلِّه؛ لأنَّه إذا رأى مثقال الذَّرَّة الَّتي هي أحقر الأشياء وجوزي عليها فما فوق ذلك من باب أولى وأحرى؛ كما قال تعالى: ﴿يَوۡمَ تَجِدُ كُلُّ نَفۡسٖ مَّا عَمِلَتۡ مِنۡ خَيۡرٖ مُّحۡضَرٗا وَمَا عَمِلَتۡ مِن سُوٓءٖ تَوَدُّ لَوۡ أَنَّ بَيۡنَهَا وَبَيۡنَهُۥٓ أَمَدَۢا بَعِيدٗا﴾،﴿وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرٗا﴾، وهذا فيه التَّرغيب في فعل الخير ولو قليلًا، والتَّرهيب من فعل الشَّرِّ ولو حقيراً.

(٧-٨) (فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ٧ وَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ شَرّٗا يَرَهُۥ ٨) ئەمەش گشتگیرە هەموو چاکە و خراپەیەک دەگرێتەوە، چونکە ئەگەر هاتوو بە ئەندازەی دەنکە وردیلەیەکی بینی ، کە کەمترین شتەو پاداشتی لەسەر دەدرێتەوە جا ئەوەی لەسەرەوەی ئەوە بێت ئەوا لە پێشتر و شایستەترە ، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت :﴿ يَوۡمَ تَجِدُ كُلُّ نَفۡسٖ مَّا عَمِلَتۡ مِنۡ خَيۡرٖ مُّحۡضَرٗا وَمَا عَمِلَتۡ مِن سُوٓءٖ تَوَدُّ لَوۡ أَنَّ بَيۡنَهَا وَبَيۡنَهُۥٓ أَمَدَۢا بَعِيدٗاۗ ٣٠﴾ آل عمران)[1] ،﴿ وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرٗاۗ ٤٩﴾ الكهف)[2] ئەمەش هاندانی تێدایە بۆ ئەنجامدانی چاکە هەرچەندە کەمیش بێت ، وە ترساندنی تێدایە لە ئەنجامدانی خراپە هەرچەندە کەمیش بێت .

---

(١) بترسن لەو رۆژەی کە هەمووکەسێك هەر چاکەیەکی کردبێت! دۆسیەو پەروەندەی بۆکراوەو دەیبینێ و) پێی دڵخۆش ئەبێت (هەرکارێکی خراپیشی کردبێت ‹دیسان دەیبینێ و ئاوات خوازە کە لەنێوان خۆیی و کارە خراپەکانیدا مەوداو ماوەیەکی زۆر دوور ببوایەو هەرچاوی پێ نەکەوتبا. (تەفسیری رامان) .

(٢) ئەوسا پاداشتی کارو کردەوەکانی خۆیان بە حازری دەبینن و وەری دەگرن (تەفسیری رامان)

[تفسير سورة العاديات وهي مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (العاديات)
ئەویش سورەتێکی (مەککی)یە.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿وَٱلۡعَٰدِيَٰتِ ضَبۡحٗا ١ فَٱلۡمُورِيَٰتِ قَدۡحٗا ٢ فَٱلۡمُغِيرَٰتِ صُبۡحٗا ٣ فَأَثَرۡنَ بِهِۦ نَقۡعٗا ٤ فَوَسَطۡنَ بِهِۦ جَمۡعًا ٥ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لِرَبِّهِۦ لَكَنُودٞ ٦ وَإِنَّهُۥ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٞ ٧ وَإِنَّهُۥ لِحُبِّ ٱلۡخَيۡرِ لَشَدِيدٌ ٨ ۞ أَفَلَا يَعۡلَمُ إِذَا بُعۡثِرَ مَا فِي ٱلۡقُبُورِ ٩ وَحُصِّلَ مَا فِي ٱلصُّدُورِ ١٠ إِنَّ رَبَّهُم بِهِمۡ يَوۡمَئِذٖ لَّخَبِيرُۢ ١١﴾.

(١) أقسم الله تبارك وتعالى بالخيل لما فيها من آياتِه الباهرة ونعَمِه الظَّاهرة ما هو معلومٌ للخلق، وأقسم تعالى بها في الحال الَّتي لا يشاركُها فيه غيرها من أنواع الحيوانات، فقال: ﴿وَٱلۡعَٰدِيَٰتِ ضَبۡحٗا﴾ أي: العاديات عدوًا بليغًا قويًّا يصدر عنه الضَّبحُ، وهو صوت نَفَسها في صدرها عند اشتداد عَدْوها.

(١) خوای گەورە سوێندی خواردووە بە ئەسپ لەبەر بوونی چەندین نیشانەو ئایەتی ئاشکراو ڕۆشن و نیعمەتە ڕوونەکانی کەوا ئاشکرایە لای هەموو خەڵکی ، هەروەها سوێندی خواردووە پێی لە حاڵەتێکیدا کە هیچ گیاندارێکی تر تیایدا بەشدار نییە ، دەفەرموێت : (وَٱلۡعَٰدِيَٰتِ ضَبۡحٗا) واتە : ئەو ئەسپانەی کە بە تاو غاردەدەن بە غاردانێکی توند و بە هێز کە دەنگێکی لێوە دەردەچێت، دەنگی هەناسەیەتی کە لە سنگییەوە دەدەچێت لە کاتی تووندی تاودان و غاردانیدا .

(٢) ﴿فَٱلۡمُورِيَٰتِ﴾ بحوافرهنَّ ما يطأنَ عليه من الأحجار ﴿قَدۡحٗا﴾ أي: تنقدح النَّار من صلابة حوافرهنَّ وقوَّتهنَّ إذا عَدَوْنَ.

(٢) (فَٱلۡمُورِيَٰتِ) بە سمەکانی کاتێ بەسەر بەردەکاندا دەدەن (قَدۡحٗا) رەقی و هێزی سمەکانیان بریسکەی ئاگر دەکاتەوە کاتێ غاردەدەن .

(٣) ﴿فَٱلۡمُغِيرَٰتِ﴾ على الأعداء ﴿صُبۡحٗا﴾، وهذا أمرٌ أغلبيٌّ أنَّ الغارة تكون صباحًا.

(٣) (فَٱلۡمُغِيرَٰتِ) بەسەر دوژمندا (صُبۡحٗا) ئەمەش زۆر جار وا دەبێت ، کەوا هێرش و پەلامار بە بەیانیان دەبێت .

(٤) ﴿فَأَثَرۡنَ بِهِۦ﴾ أي: بعدوهنَّ وغارتهنَّ، ﴿نَقۡعٗا﴾ أي: غبارًا.

(٤) (فَأَثَرۡنَ بِهِۦ) واتە : بە هۆی غاردان و هێرشیانەوە (نَقۡعٗا) واتە : تەپ و تۆز .

(٥) ﴿فَوَسَطۡنَ بِهِۦ﴾ أي: براكبهنَّ ﴿جَمۡعٗا﴾ أي: توسَّطن به جموع الأعداء الَّذين أغار عليهم.

(٥) (فَوَسَطۡنَ بِهِۦ) واتە : بە سوارەکەیانەوە (جَمۡعٗا) واتە : دەچنە ناوراستی ئەو دوژمنانەی کە هێرشیانە کردووەتە سەر .

(٦) والمُقسَم عليه قوله: ﴿إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لِرَبِّهِۦ لَكَنُودٞ﴾ أي: مَنوعٌ للخير الَّذي لله عليه، فطبيعة الإنسان وجِبِلَّتُه أنَّ نفسه لا تسمح بما عليه من الحقوق فتؤدِّيها كاملةً موفرةً، بل طبيعتها الكسل والمنع لما عليها من الحقوق الماليَّة والبدنيَّة؛ إلَّا مَن هداه الله وخرج عن هذا الوصف إلى وصف السَّماح بأداء الحقوق.

٦/ ئەوەی سوێندی لەسەر دەخوات ئەو ئایەتەیە کە دەفەرموێت : (إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لِرَبِّهِۦ لَكَنُودٞ) واتە : رێگرە لە چاکەکردن کە هی خوایە بە سەریەوە ، جا سروشتی مرۆڤ وایە کە نەفسەکەی رێگەی پێ نادات بە ئەنجامدانی ئەو مافانەی لەسەریەتی و بە تەواوی جێ بە جێی بکات ، بەڵکو سروشتی ئەو

تەمبەڵی و ڕێگری کردنە لە ئەنجامدانی ئەوەی لە سەریەتی لە مافە دارایی و جەستەیەکان ، ئیللا ئەو کەسەی نەبێت کە خوای گەورە هیدایەتی داوە و لەم وەصفە دەرچووە بۆ وەصفی ڕێگەدان بە ئەنجامدانی مافەکان .

(٧) ﴿وَإِنَّهُۥ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ﴾ أي: إنَّ الإنسانَ على ما يعرفُ من نفسه من المنع والكَنَد لشاهدٌ بذلك لا يجحده ولا ينكره؛ لأنَّ ذلك أمرٌ بيِّنٌ واضحٌ، ويحتمل أنَّ الضمير عائدٌ إلى الله تعالى، أي: إنَّ العبد لربِّه لكنودٌ، والله شهيدٌ على ذلك؛ ففيه الوعيد والتَّهديد الشَّديد لـمَن هو لربِّه كنودٌ بأنَّ الله عليه شهيدٌ.

٧/ (وَإِنَّهُۥ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ) واتە : مرۆڤ خۆی شایەتە و باش دەزانێت دەربارەی نەفسی خۆی لە ڕێگری کردن و ناشکوری کردن کەچی نکۆڵی و ئینکاری لێ ناکات ، چونکە ئەوە کارێکی ڕوون و ئاشکرایە ، وە ڕەنگە ڕاناوەکە[1] بگەڕێتەوە بۆ خوای گەورە ، واتە : بەندە ڕێگرە بۆ ئەنجامدانی چاکەکردن بۆ خواکەی ، وە خوای گەورەش شایەتە لەسەر ئەوە ، جا لەمەدا هەرەشەیەکی توندی تێدایە بۆ ئەو کەسانەی کە ڕێگرن لە ئەنجامدانی چاکە بۆ خوایەکەیان بەوەی خوای گەورە شایەتە بە سەریەوە .

(٨) ﴿وَإِنَّهُۥ﴾ أي: الإنسان ﴿لِحُبِّ ٱلْخَيْرِ﴾ أي: المال ﴿لَشَدِيدٌ﴾ أي: كثير الحبِّ للمال، وحبُّه لذلك هو الَّذي أوجب له ترك الحقوق الواجبة عليه، قَدَّمَ شهوة نفسه على رضا ربِّه، وكلُّ هذا لأنَّه قصر نظره على هذه الدَّار، وغفل عن الآخرة.

٨/ (وَإِنَّهُۥ) واتە : مرۆڤ (لِحُبِّ ٱلْخَيْرِ) واتە : سەروەت و سامان (لَشَدِيدٌ) واتە : زۆر سامانەکەی خۆش دەوێت ، وە ئەو خۆشویستنەی بۆ سامانەکەی وای لێکردووە واز لەو مافانە بهێنی کە واجیبە بە سەریەوە ، حەزو ئارەزووی نەفسی خۆی پێش ڕازی بوونی خوای خستووە ، هەموو ئەو کارانە چونکە بیر لەم دونیایە دەکاتەوە و بێ ئاگا بووە دەربارەی دوارۆژ .

---

(١) مەبەستی ڕاناوی (هاء)ەکەی لە وشەی (وإنهُ) .

(٩) ولهذا قال حاثًّا له على خوف يوم الوعيد: ﴿أَفَلَا يَعْلَمُ﴾ أي: هلَّا يعلم هذا المُغترُّ ﴿إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي ٱلْقُبُورِ﴾ أي: أخرج الله الأموات من قبورهم لحشرهم ونشورهم.

(٩) بۆیە خوای گەورە هانمان دەدات بۆ ترسان لە رۆژی قیامەت و دەفەرموێت: (أَفَلَا يَعْلَمُ) واتە : ئایە ئەم کەسە لە خۆباییە نازانێت (إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي ٱلْقُبُورِ) واتە : خوای گەورە مردووەکان لە گۆڕەکانیان دەردەهێنێت بۆ زیندووبونەوە و حەشر کردنیان .

(١٠) ﴿وَحُصِّلَ مَا فِي ٱلصُّدُورِ﴾ أي: ظهر وبان ما فيها وما استتر في الصُّدور من كمائن الخير والشَّرِّ، فصار السِّرُّ علانيةً والباطن ظاهرًا، وبان على وجوه الخلق نتيجة أعمالهم.

(١٠) (وَحُصِّلَ مَا فِي ٱلصُّدُورِ) ئەوەی لە سینگەکاندا شاراوە بوو لە چاکە و خراپە هەموو ئاشکراو روون بوویەوە ، جا چیتر ئەوەی نهێنی بوو ئاشکرا بوو ، ئەوەی پەنهان بوو دەرکەوت ، وە بە بەرچاوی دروستکراوەکانەوە ئەنجامی کارەکانیان دەرکەوت و ئاشکرا بوو .

(١١) ﴿إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ﴾ أي: مطَّلعٌ على أعمالهم الظَّاهرة والباطنة، الخفيَّة والجليَّة، ومجازيهم عليها، وخصَّ خبرهم بذلك اليوم مع أنَّه خبيرٌ بهم كلَّ وقتٍ؛ لأنَّ المراد بهذا الجزاء على الأعمال النَّاشئ عن علم الله واطِّلاعه.

١١/ (إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ) واتە : ئاگای لە کارە ئاشکراو پەنهانەکانیان هەیە ، شاراوە و دیارەکان ، وە پاداشتیان دەداتەوە لە سەری ، وە ئاگابوونی بەوان لەو رۆژەدا تایبەت کردووە هەرچەندە ئەو ئاگاداری ئەوانە لە هەموو کاتێکدا ، چونکە مەبەست لەم پاداشتە لەسەر کردەوەکان ، سەرچاوەی لە زانست و ئاگای خواوە گرتووە .

[تفسير سورة القارعة وهي مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (القارعة)
ئەویش سورەتێکی (مەککی)یە

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ٱلۡقَارِعَةُ ۝١ مَا ٱلۡقَارِعَةُ ۝٢ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡقَارِعَةُ ۝٣ يَوۡمَ يَكُونُ ٱلنَّاسُ كَٱلۡفَرَاشِ ٱلۡمَبۡثُوثِ ۝٤ وَتَكُونُ ٱلۡجِبَالُ كَٱلۡعِهۡنِ ٱلۡمَنفُوشِ ۝٥ فَأَمَّا مَن ثَقُلَتۡ مَوَٰزِينُهُۥ ۝٦ فَهُوَ فِي عِيشَةٖ رَّاضِيَةٖ ۝٧ وَأَمَّا مَنۡ خَفَّتۡ مَوَٰزِينُهُۥ ۝٨ فَأُمُّهُۥ هَاوِيَةٞ ۝٩ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا هِيَهۡ ۝١٠ نَارٌ حَامِيَةُۢ ۝١١﴾.

(١-٣) ﴿ٱلۡقَارِعَةُ﴾ من أسماء يوم القيامة، سُمِّيت بذلك لأنَّها تقرع النَّاس وتزعِجُهم بأهوالها، ولهذا عظَّم أمرها وفخَّمه بقوله: ﴿ٱلۡقَارِعَةُ ۝١ مَا ٱلۡقَارِعَةُ ۝٢ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡقَارِعَةُ﴾.

١-٣/ (ٱلۡقَارِعَةُ) یەکێکە لە ناوەکانی رۆژی قیامەت ، بەو ناوەوە ناونراوە چونکە خەڵکی رادەچەڵەکێنێ و ئیزعاجیان دەکات بە هۆی ترسناکییەکەیەوە، جا کارەکەی زۆر مەزن و گەورەیە ، (ٱلۡقَارِعَةُ ۝١ مَا ٱلۡقَارِعَةُ ۝٢ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡقَارِعَةُ)

(٤) ﴿يَوۡمَ يَكُونُ ٱلنَّاسُ﴾ من شدَّة الفزع والهول ﴿كَٱلۡفَرَاشِ ٱلۡمَبۡثُوثِ﴾ أي: كالجراد المنتشر الَّذي يموج بعضه في بعضٍ، والفراش هي الحيوانات الَّتي تكون في اللَّيل يموج بعضها ببعضٍ لا تدري أين توجَّه، فإذا أوقد لها نارٌ تهافتت إليها لضعف إدراكها، فهذه حال النَّاس أهل العقول.

٤/ (يَوْمَ يَكُونُ ٱلنَّاسُ) لەبەر تووندی ترس و بیمەکەی (كَٱلْفَرَاشِ ٱلْمَبْثُوثِ) واتە : هەروەکو کوللەی بڵاو کە دەچن بە یەکدا ، وە (الفراش) برتییە لەو گیاندارانەی کە بە شەو دێن و دەچن بە یەکدا و نازانن بۆ کوێ بڕۆن ، ئەگەر لەو کاتەدا ئاگرێکیان بۆ بکرێتەوە بەرەو لای دەرۆن لەبەر کەمی تێگەیشتنیان ، جا ئەمە حاڵی خەڵکی خاوەن عەقڵە .

(٥) وأمَّا الجبال الصُّمُّ الصِّلابُ فتكون ﴿كَٱلْعِهْنِ ٱلْمَنفُوشِ﴾ أي: كالصُّوف المنفوش الَّذي بقي ضعيفًا جدًّا تطير به أدنى ريحٍ، قال تعالى: ﴿وَتَرَى ٱلْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ ٱلسَّحَابِ﴾، ثمَّ بعد ذلك تكون هباءً منثورًا، فتضمحلُّ ولا يبقى منها شيءٌ يشاهَد، فحينئذٍ تُنْصَبُ الموازينُ وينقسم النَّاس قسمين: سعداء وأشقياء.

٥/ بەڵام شاخە رەق و بێ ئاگاکان ئەوا (كَٱلْعِهْنِ ٱلْمَنفُوشِ) واتە : وەکو خوری شیکراوە کە بە لاوازی ماونەتەوە بە هۆی کەمترین (با)وە بە ئاسماندا دێن و دەچن ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَتَرَى ٱلْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ ٱلسَّحَابِ ﴾النمل)[1] ئەمجار لە پاش ئەوە بە بادا دەچن و هیچی لێ نامێنێت تاکو ببینرێت ، جا ئەو کاتە تەرازووەکان دادەنرێن و خەڵکی دەبنە دوو بەشەوە : بەختیارەکان و بەدبەختەکان .

(٦) ﴿ فَأَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ ﴾ أي: رجحت حسناتُه على سيِّئاتِه.

(٦) (فَأَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ) واتە : چاکەکانی زاڵ بوو بەسەر خراپەکانیدا.

(٧) ﴿ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴾ في جنَّات النَّعيم.

(٧) (فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ) لە بەهەشتی بەرینداا (خوشگوزران دەبێت).

---

(١) لەکاتی نەفخەی یەکەمدا تۆ کێوەکان ئەبینی وا دەزانیت وەستاون و ناجوڵێن و تەکان نادەن و (وەك جاران تابتن) کەچی وەك هەور بەتوندی دێن و ئەڕۆن ولە جووڵەدان و لەجێی خۆیان ترازاون . (تەفسیری رامان) .

(٨) ﴿ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ ﴾ بأن لم تكنْ له حسناتٌ تقاوم سيِّئاتِه.

(٨) (وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ) بەوەی کە هێندە چاکەی نەبێت بەرگەی خراپەکانی بگرێت

(٩) ﴿ فَأُمُّهُۥ هَاوِيَةٌ ﴾ أي: مأواهُ ومسكنُه النَّارُ الَّتي من أسمائها الهاوية، تكون له بمنزلة الأمِّ الملازمة؛ كما قال تعالى: ﴿إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا﴾، وقيل: إنَّ معنى ذلك: فأمُّ دماغه هاويةٌ في النَّار، أي: يُلقى في النَّار على رأسه.

(٩) (فَأُمُّهُۥ هَاوِيَةٌ) واتە : دەرئەنجام و دالّدەی ئاگر دەبێت کە یەکێک لە ناوەکانی (الهاوية)یە ، هێندە پەیوەست دەبن بە یەکەوە هەروەکو دایکی دەبێت بۆی ، خوای گەورە دەفەرموێت:﴿إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ۝٦٥﴾ الفرقان)[1] وە دەڵێن : ماناکەی ئەوەیە : مێشکی دەکەوێتە ناو ئاگرەوە ، واتە : بە سەردا فرێ دەدرێتە ناو ئاگرەوە .

(١٠) ﴿ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا هِيَهْ ﴾ وهذا تعظيمٌ لأمرها، ثمَّ فسَّرها بقوله:

(١٠) (وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا هِيَهْ) ئەمەش بە مەزن راگرتنی کاروبارەکەیەتی ، ئەمجار تەفسیری کردووە و فەرموویەتی :

(١١) ﴿ نَارٌ حَامِيَةٌۢ ﴾ أي: شديدةُ الحرارة، قد زادت حرارتها على حرارة نار الدُّنيا بسبعين ضعفًا، نستجير بالله منها.

(١١) (نَارٌ حَامِيَةٌۢ) واتە : گەرمایەکەی توند و زۆرە ، گەرمی ئەو ئاگرە لە گەرمی ئاگری دونیا بە حەفتا جار زیاترە ، داوا لە خوا دەکەین لەو ئاگرە بمانپارێزێ .

---

(١) چونكه سزای دۆزەخ سزایەکی جیا نەبووەو لە کۆڵ نەکەوتووە.(تەفسيري رامان).

[تفسير سورة ألهاكم التَّكاثر وهي مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (ألهاكم التكاثر)
ئەویش سورەتێکی (مەککی)یە.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿أَلْهَىٰكُمُ ٱلتَّكَاثُرُ ﴿١﴾ حَتَّىٰ زُرْتُمُ ٱلْمَقَابِرَ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ ٱلْيَقِينِ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ ٱلْجَحِيمَ ﴿٦﴾ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ ٱلْيَقِينِ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٨﴾﴾.

(١) يقول تعالى موبِّخًا عباده عن اشتغالهم عمَّا خُلِقوا له من عبادته وحده لا شريك له ومعرفته والإنابة إليه وتقديم محبَّته على كلِّ شيءٍ: ﴿أَلْهَىٰكُمُ﴾ عن ذلك المذكور ﴿ٱلتَّكَاثُرُ﴾ ولم يذكر المُتَكاثَرَ به؛ ليشمل ذلك كلَّ ما يَتَكاثَرُ به المتكاثرون ويفتخر به المفتخرون من التَّكاثر في الأموال والأولاد والأنصار والجُنود والخدم والجاه وغير ذلك ممَّا يُقصد منه مكاثرة كلِّ واحدٍ للآخر، وليس المقصود منه وجه الله.

١/ خوای گەورە سەرزەنشتی بەندەکانی خۆی دەکات لەبەر سەرقاڵ بوونیان لەوەی بۆی دروست کراون کە ئەویش پەرستنی خوای تاک و تەنها و بێ هاوەڵە و ناسینی و گەرانەوە بۆ لای و پێشخستنی خۆشەویستی ئەو بەسەر هەموو شتێکدا و دەفەرموێت : (أَلْهَىٰكُمُ) لەوەی باسکرا (ٱلتَّكَاثُرُ) باسی ئەو زیادکراوەی نەکردووە ، بۆ ئەوەی هەموو ئەوانە بگرێتەوە کە خەڵکی زیادی دەکەن و شانازی پێوە دەکەن لە سەروەت و سامان و منداڵ و پشتیوانان و سەرباز و خزمەتکار و رووی کۆمەڵایەتی و جگە لەوانە کە مەبەستی هەریەکە لەوانە زیاد کردنیەتی بە سەر ئەوانی تردا ، وە مەبەست لێی خوای گەورە نییە .

(٢) فاستمرَّت غفلتكم ولهوتكم وتشاغلكم ﴿ حَتَّىٰ زُرۡتُمُ ٱلۡمَقَابِرَ ﴾ فانكشف حينئذٍ لكم الغطاءُ، ولكنْ بعدَما تعذَّر عليكم استئنافه، ودلَّ قولُه: ﴿ حَتَّىٰ زُرۡتُمُ ٱلۡمَقَابِرَ ﴾ أنَّ البرزخ دارٌ المقصود منها النُّفوذ إلى الدَّار الآخرة؛ لأنَّ الله سمَّاهم زائرين ولم يسمِّهم مقيمين، فدلَّ ذلك على البعث والجزاء على الأعمال في دارٍ باقيةٍ غير فانيةٍ.

٢/ بێئاگایی وسەرقاڵی و رابواردنتان بەردەوام بوو (حَتَّىٰ زُرۡتُمُ ٱلۡمَقَابِرَ) جا ئەو کاتە ئەوەی داتانی پۆشی بوو ئاشکرا بوو ، بەڵام ئەو کات نەتانتوانی بگەڕێنەوە ، وە ئەو ئایەتە (حَتَّىٰ زُرۡتُمُ ٱلۡمَقَابِرَ) بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کەوا (بەرزەخ) ئەو ماڵەیە کە مەبەست لێی تێپەڕبوونە پێیدا بەرەو دوارۆژ ، چونکە خوای گەورە ناوی ئەوانی ناوە میوان (زائرین) و ناوی لێ نەناون نیشتەجێبوان (مقیمین) ، ئەمەش بەڵگەیە کەوا زیندوو بوونەوە و سزا لەسەر کردەوەکان لە ماڵێکدایە کە بەردەوامە و لە ناوناچێت .

(٣-٥) ولهذا توعَّدهم: ﴿ كَلَّا سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ ۝٣ ثُمَّ كَلَّا سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ ۝٤ كَلَّا لَوۡ تَعۡلَمُونَ عِلۡمَ ٱلۡيَقِينِ ﴾ أي: لو تعلمون ما أمامكم علمًا يصلُ إلى القلوب لما ألهاكم التَّكاثر، ولبادرتم إلى الأعمال الصَّالحة، ولكن عدم العلم الحقيقيِّ صيَّركم إلى ما ترون.

٣-٥/ بۆیە هەڕەشەیان لێ دەدات و دەفەرموێت : (كَلَّا سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ ۝٣ ثُمَّ كَلَّا سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ ۝٤ كَلَّا لَوۡ تَعۡلَمُونَ عِلۡمَ ٱلۡيَقِينِ) واتە : ئەگەر بزانن بەوەی لە پێشتانە بە زانینێک بگاتە دڵەکانتان ئەوا ئەو (زۆربوونە) بێ ئاگای نەدەکردن، وە هەڵدەستان بە ئەنجامدانی کاری چاکە ، بەڵام نەبوونی زانستێکی حەقیقی بەرەو ئەو ئاقارە بردنی .

(٦) ﴿ لَتَرَوُنَّ ٱلۡجَحِيمَ ﴾ أي: لَتَرَوُنَّ القيامة، فلَتَرَوُنَّ الجحيم الَّتي أعدَّها الله للكافرين.

(٦) (لَتَرَوُنَّ ٱلۡجَحِيمَ) واتە : قیامەت بە چاوی خۆتان دەبینن، جا بە دڵنیاییەوە ئەو دۆزەخە دەبینن کە خوای گەورە بۆ بێباوەڕان ئامادەی کردووە .

(٧) ﴿ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ ٱلْيَقِينِ ﴾ أي: رؤيةً بصريَّةً؛ كما قال تعالى: ﴿ وَرَءَا ٱلْمُجْرِمُونَ ٱلنَّارَ فَظَنُّوٓاْ أَنَّهُم مُّوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُواْ عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾ ﴾.

٧/ (ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ ٱلْيَقِينِ) واتە : بە بینینی چاوەكانتان ، هەروەكو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَرَءَا ٱلْمُجْرِمُونَ ٱلنَّارَ فَظَنُّوٓاْ أَنَّهُم مُّوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُواْ عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾ ﴾ الكهف)[1]

(٨) ﴿ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ ﴾ الَّذي تنعَّمتم به في دار الدُّنيا؛ هل قمتم بشكره، وأدَّيتم حقَّ الله فيه، ولم تستعينوا به على معاصيه؛ فينعِّمكم نعيمًا أعلى منه وأفضل؟ أم اغترتُم به، ولم تقوموا بشكره، بل ربَّما استعنتم به على المعاصي؛ فيعاقبكم على ذلك؟ قال تعالى: ﴿وَيَوْمَ يُعْرَضُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ عَلَى ٱلنَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَٰتِكُمْ فِى حَيَاتِكُمُ ٱلدُّنْيَا وَٱسْتَمْتَعْتُم بِهَا فَٱلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ ٱلْهُونِ...﴾ الآية.

٨/ (ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ) ئەو نیعمەتەی كە لە دونیادا لەسایەیدا بوون، ئایە هەستان بە شوكركردنی و حەقی خوای گەورەتان تێیدا دا ؟ وە پەناتان پێ نەگرت بۆ ئەنجامدانی سەرپێچییەكان ، بۆ ئەوەی ئێستا نیعمەتێكی بەرزتر و چاكترتان پێ ببەخشێ ؟ یان پێی مەغرور بوون، وە هەڵنەستان بە شوكركردنی، بەڵكو رەنگە پەناتان پێ گردبێت لەسەر ئەنجامدانی سەرپێچییەكان ؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَوْمَ يُعْرَضُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ عَلَى ٱلنَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَٰتِكُمْ فِى حَيَاتِكُمُ ٱلدُّنْيَا وَٱسْتَمْتَعْتُم بِهَا فَٱلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ ٱلْهُونِ﴾ الأحقاف)[2]

---

(١) جا لەو رۆژەدا تاوانباران بەچاوی خۆ ئاگری دۆزەخ دەبینن دڵنیادەبن و تێدەگەن كە هەر دەخرێنە ناویەوە و ئیدی پەناگاو خۆلادانێكیشیان دەست ناكەوێ، تا خۆیان لێ بشارنەوە(تەفسیری رامان).

(٢) وە ڕۆژێك ئەوانەی كە بێ باوەڕن بەرامبەر ئاگر رائەنوێنرێن و نیشانیان ئەدرێ پێیان ئەوترێ: ئێوە لە ژیانی دونیادا، هەرچی خۆشی و، ڕابواردنێكتان هەبوو ئەنجامتاندا، ئیتر بەشی ئێرەتان نەهێڵایەوە وە بەهرەوەر بوون پێیان ئینجا ئەمڕۆش پاداشت دەدرێتەوە بە سزای سەركز كەر بەهۆی ئەوە كە بەناهەق خۆتان بە زل دادەنا لەسەر زەوی وە بەهۆی ئەو

[تفسير سورة والعصر وهي مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (والعصر)
ئەویش سورەتێکی (مەککی)یە

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿وَٱلْعَصْرِ ۝١ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَفِى خُسْرٍ ۝٢ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلْحَقِّ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلصَّبْرِ ۝٣﴾.

(١-٣) أقسم تعالى بالعصر الَّذي هو اللَّيل والنَّهار، محلُّ أفعال العباد وأعمالهم؛ أنَّ كلَّ إنسانٍ خاسرٌ، والخاسر ضدُّ الرَّابح، والخسار مراتبُ متعدِّدةٌ متفاوتةٌ: قد يكون خسارًا مطلقًا كحال من خسر الدُّنيا والآخرة وفاته النعيم واستحقَّ الجحيم، وقد يكون خاسرًا من بعض الوجوه دون بعضٍ، ولهذا عمَّم اللهُ الخسار لكلِّ إنسانٍ إلاَّ مَن اتَّصف بأربع صفاتٍ:

(١-٣) خوای گەورە سوێندی بە عەصر خواردووە کە ئەویش بریتییە لە شەو و رۆژ، کاتێ کردار و کردەوەی مرۆڤەکانە، کەوا مرۆڤەکان هەموویان لە خەسارەتمەندان، خەسارەتمەندیش دژی سوود و قازانجە، خەسار و زەرەریش چەند پلەیەکی جیاوازی هەیە، رەنگە زەرەرێکی رەها بێت وەکو حاڵی ئەو کەسانەی دونیا و دوارۆژیان زەرەرکردووە، وە خۆشگوزرانی لە دەست دەرچووە و شایەنی دۆزەخ بووە ، وە رەنگە لە هەندێ رووەوە زەرەری کردبێت و لە هەندێکی نەیکردبێت ، بۆیە خوای گەورە خەسار و زەرەری گشتگیر کردووە بۆ هەموو مرۆڤەکان ئیللا ئەو کەسانە نەبێت کە ئەم چوار صیفاتانەیان تیادایە :

گوناهو تاوانەوە دەتانکرد.(تەفسیری رامان).

– الإيمان بما أمر اللَّه بالإيمان به، ولا يكون الإيمان بدون العلم؛ فهو فرعٌ عنه لا يتمُّ إلَّا به.

– باوەڕ بەوەی كە خوای گەورە فەرمانی پێكردووە باوەڕی پێ بهێنین، وە باوەڕیش دروست نابێت ئیللا بە زانست و زانیاری نەبێت ، چونكە ئەوە لقێكە لە ئەو و تەواو نابێت ئیللا بەوەوە نەبێت .

– والعمل الصَّالح، وهذا شاملٌ لأفعال الخير كلِّها الظَّاهرة والباطنة، المتعلِّقة بحقوق الله وحقوق عباده، الواجبة والمستحبَّة.

– كار و كرداری چاک ، ئەمەش گشتگیرە بۆ هەموو كارێكی چاک ، ئاشكرا و پەنهانەكان ، ئەوەی پەیوەستە بە مافەكانی خوا و بەندەكانییەوە ، ئەوەی كە واجیبە و ئەوەی موستەحەبە .

– والتَّواصي بالحقِّ الَّذي هو الإيمان والعمل الصَّالح؛ أي: يوصي بعضُهم بعضًا بذلك ويحثُّه عليه ويرغِّبه فيه.

– وەسێت و ئامۆژگاری یەكتر دەكەن بە دەستگرتن بە حەقەوە ، كە ئەویش باوەڕبوون بە خوا و كرداری چاكەیە ، واتە : هەندێكیان ئامۆژگاری ئەوانی تر دەكەن بەو كارە و هانی یەكتر دەدەن لەسەری .

– والتَّواصي بالصَّبر على طاعة الله، وعن معصية الله، وعلى أقدار الله المؤلمة، فبالأمرين الأوَّلين يكمِّل العبد نفسه، وبالأمرين الأخيرين يكمِّل غيره، وبتكميل الأمور الأربعة يكون العبد قد سلم من الخسار وفاز بالرِّبح العظيم.

– وەسێت و ئامۆژگاری یەكتر دەكەن لەسەر ئارامگرتن لەسەر ئەنجامدانی گوێڕایەڵی خوا و دوور كەوتنەوە لە سەرپێچی خوای گەورە ، وە لەسەر قەدەرە بە ئازارەكان ، بە دوو كارە یەكەمەكە بەندە خۆی پێ كامل دەكات و بە دوو كارە دواییەكە جگە لە خۆی كامل دەكات ، وە كامل بوونی ئەم چوار كارە ئەوا ئەو كاتە بەندە سەلامەت و پارێزراو دەبێت لە خەسارەتمەندی و قازانجە مەزنەكە دەباتەوە .

[تفسير سورة الهمزة وهي مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (الهُمَزة)
ئەویش سورەتێکی (مەککی)یە

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ۝١ ٱلَّذِى جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُۥ ۝٢ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُۥٓ أَخْلَدَهُۥ ۝٣ كَلَّا ۖ لَيُنۢبَذَنَّ فِى ٱلْحُطَمَةِ ۝٤ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْحُطَمَةُ ۝٥ نَارُ ٱللَّهِ ٱلْمُوقَدَةُ ۝٦ ٱلَّتِى تَطَّلِعُ عَلَى ٱلْأَفْـِٔدَةِ ۝٧ إِنَّهَا عَلَيْهِم مُّؤْصَدَةٌ ۝٨ فِى عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍۭ ۝٩﴾.

(١) ﴿وَيْلٌ﴾ أي: وعيدٌ ووبالٌ وشدَّة عذابٍ، ﴿لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ﴾ أي: الَّذي يهمز النَّاس بفعله ويلمزهم بقوله؛ فالهمَّاز: الَّذي يَعيبُ النَّاس ويطعَنُ عليهم بالإشارة والفعل، واللَّمَّاز: الَّذي يعيبهم بقوله.

١/ (وَيْلٌ) واتە : هەڕەشە و خراپە و ئازار و تۆندی عەزاب ، (لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ) واتە : ئەوەی کە توانج دەدات لە خەڵکی بە کردەوەی و زمانی و عەیبداریان دەکات ، جا کەسی (الهمَّاز) ئەو کەسەیە کە خەڵکی عەیبدار دەکات و تانەیان لێ دەدات بە ئاماژە و کردەوەکەی ، وە کەسی (اللَّمَّاز) ئەو کەسەیە کەوا بە قسەکانی عەیبداریان دەکات .

(٢) ومن صفة هذا الهمَّازِ اللَّمَّاز أنَّه لا همَّ له سوى جمع المال وتعديده والغبطة به، وليس له رغبةٌ في إنفاقه في طرق الخيرات وصلة الأرحام ونحو ذلك.

٢/ وە لەصیفەتەکاتی ئەم کەسە (الهمَّاز و اللَّمَّاز)ـە کەوا هیچ خەمێکی نییە تەنها کۆکردنەوەی سەروەت و سامان و ژماردنی و کەیف خۆشی پێیی ، وە

نیازی نییە کە لە ڕێگای خەیر و چاکە و گەیاندنی پەیوەندی کۆمەڵایەتی و جگە لەوانە سەرفی بکات .

(٣) ﴿يَحْسَبُ﴾ بجهله ﴿أَنَّ مَالَهُۥٓ أَخْلَدَهُۥ﴾ في الدُّنيا، فلذلك كان كدُّه وسعيه كلُّه في تنمية ماله، الَّذي يظنُّ أنَّه ينمِّي عمره، ولم يدر أنَّ البخل يقصف الأعمار ويخرِّب الدِّيار، وأنَّ البرَّ يزيد في العمر.

٣/ (يَحْسَبُ) لەبەر نەزانینی خۆی (أَنَّ مَالَهُۥٓ أَخْلَدَهُۥ) لە دونیادا ، بۆیە هەموو هەوڵ و کۆششی لە دونیادا زیادکردنی سامانەکەیەتی ، کەوا گومان دەبات تەمەنی لە گەڵیدا زیاد دەکات ، کەچی نازانی چرۆکی تەمەن لەناو دەبات و ماڵ وێران دەکات ، وە چاکە لە تەمەن زیاد دەکات .

(٤-٥) ﴿كَلَّا لَيُنۢبَذَنَّ﴾ أي: ليطرحنَّ ﴿فِي ٱلْحُطَمَةِ ۝٤ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْحُطَمَةُ﴾: تعظيمٌ لها وتهويلٌ لشأنها، ثمَّ فسَّرها بقوله:

(٤-٥) (كَلَّا لَيُنۢبَذَنَّ) واتە: فڕێ دەدرێتە، (فِي ٱلْحُطَمَةِ ۝٤ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْحُطَمَةُ) لەبەر مەزنی و ترسناکی بارودۆخەکە ، ئەمجار تەفسیری کردووە و دەفەرموێت:

(٦) ﴿نَارُ ٱللَّهِ ٱلْمُوقَدَةُ﴾ الَّتي وقودها النَّاس والحجارة،

(٦) (نَارُ ٱللَّهِ ٱلْمُوقَدَةُ) کە سوتەمەنیەکەی خەڵکی و بەردە ،

(٧) ﴿ٱلَّتِي﴾ من شدَّتها ﴿تَطَّلِعُ عَلَى ٱلْأَفْـِٔدَةِ﴾ أي: تنفذ من الأجسام إلى القلوب.

(٧) (ٱلَّتِي) لە بەر تونديی (تَطَّلِعُ عَلَى ٱلْأَفْـِٔدَةِ) واتە : لە جەستەکان دەچێتە ژوورەوە بۆ دڵەکان .

(٨) ومع هذه الحرارة البليغة، هم محبوسون فيها، قد أيسوا من الخروج منها، ولهذا قال:

﴿إِنَّهَا عَلَيْهِم مُّؤْصَدَةٌ﴾ أي: مغلقةٌ،

(٨) له گەڵ ئەم هەموو گەرما سەختەدا ، ئەوان له ناویدا بەند كراون ، بێ ئومێد بوونه له دڕەچوون لێی ، بۆیه دەفەرموێت : (إِنَّهَا عَلَيۡهِم مُّؤۡصَدَةٌ) واته : داخراوه ،

(٩) ﴿فِي عَمَدٖ﴾ من خلف الأبواب، ﴿مُّمَدَّدَةِۭ﴾ لئلَّا يخرجوا منها؛ ﴿كُلَّمَآ أَرَادُوٓاْ أَن يَخۡرُجُواْ مِنۡهَا مِنۡ غَمٍّ أُعِيدُواْ فِيهَا﴾، نعوذ بالله من ذلك، ونسأله العفو والعافية.

(٩) (فِي عَمَدٖ) له پشتی دەرگاكانەوە ، (مُّمَدَّدَةِۭ) بۆ ئەوەی لێی دەرنەچن ، (كُلَّمَآ أَرَادُوٓاْ أَن يَخۡرُجُواْ مِنۡهَا مِنۡ غَمٍّ أُعِيدُواْ فِيهَا)(السجدة -٢٠)[1] پەنا بە خوا دەگرین لەو ئاگرە و داوای لێ دەكەین بمانپارێزێ و سەلامەتمان بكات .

---

(١) هەر كات بخوازن لەو ئاگرە دەرچن و بڕۆنە دەرەوە بەهەر شێوەیەك كە عەقڵیان ببڕێ ئەیانگێڕنەوە ناو ئاگرەكە (تەفسیری رامان)

[تفسير سورة الفيل وهي مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (الفیل)
ئەویش سورەتێکی (مەککی)یە

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَٰبِ ٱلْفِيلِ ﴿١﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ﴿٥﴾﴾.

(١-٥) أي: أما رأيتَ من قدرة الله وعظيم شأنه ورحمته بعباده وأدلَّة توحيده وصدق رسوله محمَّدٍ ﷺ ما فعله اللهُ بأصحاب الفيل، الَّذين كادوا بيتَه الحرام، وأرادوا إخرابه؛ فتجهَّزوا لأجل ذلك، واستصحبوا معهم الفِيَلَةَ لهدمه، وجاؤوا بجمعٍ لا قِبَلَ للعرب به من الحبشة واليمن، فلمَّا انتهَوْا إلى قربِ مكَّةَ -ولم يكن بالعرب مدافعةٌ، وخرج أهل مكَّة من مكَّة خوفًا على أنفسهم منهم- أرسل الله عليهم طيرًا أبابيلَ أي: متفرِّقةً، تحمل أحجارًا محمَّاةً من سِجِّيلٍ، فرمتْهم بها، وتتبَّعَتْ قاصِيَهم ودانِيَهم، فخمدوا وهمدوا، وصاروا كعصفٍ مأكولٍ، وكفى الله شرَّهم، وردَّ كيدهم في نحورهم، وقصَّتُهم معروفةٌ مشهورةٌ، وكانت تلك السَّنة الَّتي وُلِدَ فيها رسول الله ﷺ، فصارت من جملة إرهاصات دعوته وأدلَّة رسالته، فلله الحمد والشُّكر.

١-٥/ واتە : ئایە لە توانا و دەسەڵات و مەزنی کار و بەزەیی خوای گەورە بەبەندەکانی و بەڵگەکانی یەکتاپەرستی و راستی پێغەمبەرەکەی (محمد) ت (ﷺ) نەبینیوە چی بە خاوەن فیلەکان کرد ؟ ئەوانەی نزیکی (بیت الحرام)

بوونەوە و ویستیان ویرانی بکەن ، بۆیە خۆیان بۆ ئەو کارە ئامادە کرد و لە گەڵ خۆیاندا چەندین فیلیان هێنا بە مەبەستی روخاندنی ، وە لەشکرێکیان لە گەڵ خۆیاندا هێنا عەرەب توانای رووبەروبونەوەی نەبوو لە حەبەشە و یەمەنەوە ، کاتێ کە نزیکی مەککە بوونەوە – وە لەو کاتەدا عەرەب توانای بەرگری نەبوو ، وە خەڵکی مەککە لە مەککە دەرچوون لە ترسی ئەوەی نەوەک خۆیان تووشی شتێک ببن – لەو کاتەدا خوای گەورە باڵندەی (ئەبابیل)ی بۆ ناردن ، واتە : جیاجیا ، لە گەڵ خۆیاندا بەردیان هەڵگرتبوو کە لە بەردی گڵمتی رەق و گەرم بوو ، بۆیە بەو بەردە بەردەبارانیان کرد ، دوور و نزیکیانی گرتەوە ، جا ئەوان دامرکانەوە و هێمن و کپ بوون ، وەکو کای خوراویان لێهات ، خوای گەورە خراپەیانی لە کۆڵ کردەوە ، وە فێڵ و پلانی خۆیانی گەڕانەوە بۆ خۆیان ، وە چیرۆکەکەیان بەناوبانگ و روونە ، جا لەو ساڵەدا بوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) تیایدا لە دایک بوو ، بۆیە بووە یەکێک لە سەلماندنی بانگەوازەکەی و بەڵگەی پەیامەکەی ، جا سوپاس و ستایش بۆ خوای باڵادەست .

[تفسير سورة لإيلاف قريشٍ وهي مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (لإيلاف قريش)
ئەویش سورەتێکی (مەککی)یە

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿لِإِيلَٰفِ قُرَيْشٍ ۝١ إِۦلَٰفِهِمْ رِحْلَةَ ٱلشِّتَآءِ وَٱلصَّيْفِ ۝٢ فَلْيَعْبُدُوا۟ رَبَّ هَٰذَا ٱلْبَيْتِ ۝٣ ٱلَّذِىٓ أَطْعَمَهُم مِّن جُوعٍ وَءَامَنَهُم مِّنْ خَوْفٍۭ ۝٤﴾.

(١-٢) قال كثيرٌ من المفسِّرين: إنَّ الجارَّ والمجرور متعلِّقٌ بالسُّورة الَّتي قبلها؛ أي: فعلنا ما فعلنا بأصحاب الفيل لأجل قريشٍ وأمنهم واستقامة مصالحهم وانتظام رحلتهم في الشِّتاء لليمن وفي الصَّيف للشَّام لأجل التِّجارة والمكاسب، فأهلك الله من أرادهم بسوءٍ، وعظَّم أمر الحرم وأهله في قلوب العرب، حتَّى احترموهم، ولم يعترضوا لهم في أيِّ سفرٍ أرادوا، ولهذا أمرهم الله بالشُّكر، فقال:

(١-٢) زۆرێک لە موفەسیرەکان فەرموویانە : ئەم (جار و مجرور)ە پەیوەستن بە سورەتەکەی پێش خۆیەوە ، واتە : ئەوەی کردمان بە خاوەنی فیلەکان لە پێناوی قورەیش و ئاسایش و سەقامگیری بەرژەوەندیان و رێکخستنی کۆچکردنەکانیان بوو ، بۆ یەمەن لە زستاندا و بۆ شام لە هاویندا بۆ بازرگانی و کەسابەتیان ، جا خوای گەورە ئەوەی ویستی لە ناوی بردن و بە هەلاکەتدا بردنی ، وە هەیبەتی حەرەم و دانیشتوانەکەی لای عەرەب مەزن و گەورە بوو، تاوەکو لە ناو خەڵکیدا رێزدار بوون ، وە بۆ هەر لایەک سەفەریان بکردایە ئەوا کەس دەستی نەدەهێنایە رێگایان ، بۆیە خوای گەورە فەرمانی پێکردن کەوا سوپاسگوزاری ئەو بن ، فەرموویەتی :

(٣) ﴿فَلۡيَعۡبُدُواْ رَبَّ هَٰذَا ٱلۡبَيۡتِ﴾ أي: ليوحِّدوه ويُخْلِصوا له العبادة،

(٣) (فَلْيَعْبُدُواْ رَبَّ هَٰذَا ٱلْبَيْتِ) واتە : با خوای گەورە بە تاک دابنێن و پەرستن تەنها بۆ ئەو ئەنجام بدەن ،

(٤) ﴿ ٱلَّذِيٓ أَطۡعَمَهُم مِّن جُوعٖ وَءَامَنَهُم مِّنۡ خَوۡفِۭ﴾ فرغدُ الرِّزق والأمن من الخوف من أكبر النِّعم الدُّنيويَّة الموجبة لشكر الله تعالى، فلك اللَّهمَّ الحمد والشُّكر على نعمك الظَّاهرة والباطنة، وخصَّ الله الرُّبوبيَّة بالبيت لفضله وشرفه، وإلاَّ فهو ربُّ كلِّ شيءٍ.

(٤) (ٱلَّذِيٓ أَطْعَمَهُم مِّن جُوعٖ وَءَامَنَهُم مِّنۡ خَوۡفِۭ) بەرفراوانی رزق و رۆزی و بەرقەراربوونی ئاسایش و نەمانی ترس لە گەورەترین نیعمەتەکانە کە شوکری خوای گەورە لەسەر بەندەکان واجیب دەکات ، بۆیە سوپاس و ستایش و شوکر بۆ تۆ ئەی خودایە لەسەر ئەو هەموو نیعمەتە ئاشکرا و پەنهانانە ، وە خوای گەورە پەروەردگاریێتی خۆی تایبەت کردووە بە (بیت)ەوە لەبەر فەزڵ و شەرەفی بەیتە ، ئەگەر نا ئەو پەروەردگاری هەموو شتێکە .

[تفسير سورة الماعون وهي مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سـورەتی (المـاعـون)
ئەویش سورەتێکی (مەککی)یە.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿أَرَءَيْتَ ٱلَّذِى يُكَذِّبُ بِٱلدِّينِ ﴿١﴾ فَذَٰلِكَ ٱلَّذِى يَدُعُّ ٱلْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ ٱلَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ ٱلَّذِينَ هُمْ يُرَآءُونَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ ٱلْمَاعُونَ ﴿٧﴾﴾.

(١) يقول تعالى ذامًّا لمن ترك حقوقه وحقوق عباده: ﴿أَرَءَيْتَ ٱلَّذِى يُكَذِّبُ بِٱلدِّينِ﴾ أي: بالبعث والجزاء، فلا يؤمن بما جاءت به الرُّسل.

١/ خوای گەورە لە زەمی ئەو کەسانەدا کە مافەکانی خوا و مافەکانی بەندەکانیان فەرامۆش کردووە دەفەرموێت : (أَرَءَيْتَ ٱلَّذِى يُكَذِّبُ بِٱلدِّينِ) واتە : بە زیندووبوونەوە و پاداشت ، جا باوەڕی نییە بەوەی پێغەمبەران هێناویانە .

(٢) ﴿فَذَٰلِكَ ٱلَّذِى يَدُعُّ ٱلْيَتِيمَ﴾ أي: يدفعه بعنفٍ وشدَّةٍ ولا يرحمه؛ لقساوة قلبه، ولأنَّه لا يرجو ثوابًا ولا يخاف عقابًا.

٢/ (فَذَٰلِكَ ٱلَّذِى يَدُعُّ ٱلْيَتِيمَ) واتە : بە تووندی و بە بێ بەزەیی پاڵی پێوە دەنێت ، لەبەر دڵڕەقی ، هەروەها چونکە چاوەڕوانی پاداشت ناکات و لە سزا ناترسێت .

(٣) ﴿ وَلَا يَحُضُّ﴾ غيره ﴿عَلَىٰ طَعَامِ ٱلۡمِسۡكِينِ﴾، ومن باب أولى أنَّه بنفسه لا يطعم المسكين.

٣/ (وَلَا يَحُضُّ) هانی جگە لە خۆی نادات (عَلَىٰ طَعَامِ ٱلۡمِسۡكِينِ) جا خۆی لە پێشترە بۆ ئەوەی خواردنی هەژاران نەدات .

(٤-٥) ﴿فَوَيۡلٞ لِّلۡمُصَلِّينَ﴾ أي: الملتزمين لإقامة الصَّلاة ولكنَّهم ﴿عَن صَلَاتِهِمۡ سَاهُونَ﴾ أي: مضيِّعون لها، تاركون لوقتها، مُخِلُّون بأركانها، وهذا لعدم اهتمامهم بأمر الله، حيث ضيَّعوا الصَّلاة الَّتي هي أهمُّ الطَّاعات، والسَّهو عن الصَّلاة هو الَّذي يستحقُّ صاحبه الذَّمَّ واللَّوم، وأمَّا السَّهو في الصَّلاة فهذا يقع من كلِّ أحدٍ، حتَّى من النَّبيِّ ﷺ.

٤-٥/ (فَوَيۡلٞ لِّلۡمُصَلِّينَ) واتە : ئەوانەی دەستیان گرتووە بە ئەنجامدانی نوێژەکانیانەوە بەڵام (عَن صَلَاتِهِمۡ سَاهُونَ) واتە : بزری دەکەن ، وازیان هێناوە لە ئەنجامدانی لە کاتی خۆیدا ، پایەکانی وەکو خۆی ئەنجام نادەن ، ئەمەش لەبەر ئەوەیە بایەخ بە فەرمانەکانی خوا نادەن ، چونکە ئەوەتا نوێژیان بزر کردووە کە گرنگترین گوێڕایەڵییەکانە ، سەهوکردن لە نوێژەکاندا ئەوا وا لە خاوەنەکەی دەکات شایەنی زەم و لۆمە بێت ، بەڵام سەهوکردن لە ناو نوێژەکاندا ئەمە لە هەموو کەسێک دەوەشێتەوە تەنانەت لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) .

(٦) ولهذا وصف الله هؤلاء بالرِّياء والقسوة وعدم الرَّحمة، فقال: ﴿ٱلَّذِينَ هُمۡ يُرَآءُونَ﴾ أي: يعملون الأعمال لأجل رئاء النَّاس،

(٦) بۆیە خوای گەورە وەصفی ئەوانەی کردووە بە ریا و دڵڕەقی و بێ بەزەیی، دەفەرموێت:(ٱلَّذِينَ هُمۡ يُرَآءُونَ) واتە: کارەکانیان لەبەر رووپامایی خەڵکی دەکەن،

(٧) ﴿وَيَمۡنَعُونَ ٱلۡمَاعُونَ﴾ أي: يمنعون إعطاء الشَّيء الَّذي لا يضرُّ إعطاؤه على وجه العارية أو الهبة؛ كالإناء والدَّلو والفأس ونحو ذلك ممَّا جرت العادة ببذله والسَّماح به، فهؤلاء لشدَّة حرصهم يمنعون الماعون، فكيف بما هو أكثر منه؟!

(٧) (وَيَمْنَعُونَ ٱلْمَاعُونَ) واتە : ڕێگرن لە پێدانی هەر شتێک کە لە بەخشینیدا هیچ زیانێک ناکات لە ڕووی ئەمانەتەوە بێت یان بەخشینەوە، وەکو دەفر و سەتڵ و پاچ و جگە لەوانە کە لە ناو خەڵکیدا عادەت وا بووە بە بەخشین و ڕێگەدان پێی ، جا ئەوانە لەبەر سوور بوونیان –لەسەر خۆشەویستی دونیا- ڕێگری دەکەن لە پێدانی دەفر ، ئەی لەوە زیاتر ئاخۆ چۆن بێت ؟

وفي هذه السُّورة الحثُّ على إطعام اليتيم والمساكين، والتَّحضيض على ذلك، ومراعاة الصَّلاة، والمحافظة عليها، وعلى الإخلاص فيها، وفي سائر الأعمال، والحثُّ على فعل المعروف، وبذل الأمور الخفيفة كعارية الإناء والدَّلو والكتاب ونحو ذلك؛ لأنَّ الله ذمَّ من لم يفعل ذلك، والله سبحانه أعلم.

لەم سورەتەدا هاندانی تێدایە لەسەر ناندانی هەتیو و هەژاران و هاندان بۆ ئەو کارە ، وە دەستگرتن بە ئەنجامدانی نوێژەکان و پارێزگاری کردن لێیان و دڵسۆزی و ئیخڵاص تیایدا و لە هەموو کردەوەکاندا ، وە هاندان بۆ ئەنجامدانی کاری چاکە و پێدانی کەرەستە سووکەکان وەکو پێدانی دەفر و سوتڵ و کیتاب و نمونەی ئەوانە بە ئەمانەت ، چونکە خوای گەورە زەمی ئەو کەسانەی کردووە کە نایدەن و لە خەڵکی دەگرنەوە ، وە خوای گەورەش زاناترە .

[تفسير سورة الكوثر وهي مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (الكوثر)
ئەوەیش سورەتێکی (مەککی)یە

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿إِنَّآ أَعْطَيْنَٰكَ ٱلْكَوْثَرَ ۝١ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ ۝٢ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ ٱلْأَبْتَرُ ۝٣﴾.

(١) يقول الله تعالى لنبيِّه محمَّدٍ ﷺ ممتنًّا عليه: ﴿إِنَّآ أَعْطَيْنَٰكَ ٱلْكَوْثَرَ﴾ أي: الخير الكثير والفضل الغزير، الَّذي من جملته ما يعطيه اللهُ لنبيِّه ﷺ يوم القيامة من النَّهر الَّذي يُقال له: الكوثر، ومن الحوض طولُه شهرٌ وعرضُه شهرٌ، ماؤه أشدُّ بياضًا من اللَّبن، وأحلى من العسل، آنيته عدد نجوم السَّماء في كثرتها واستنارتها، من شرب منه شربةً لم يظمأ بعدها أبدًا.

١/ وەکو باسکردنی منەتی خۆی بە سەر پێغەمبەرەکەیەوە(ﷺ) خوای گەورە پێی دەفەرموێت : (إِنَّآ أَعْطَيْنَٰكَ ٱلْكَوْثَرَ) واتە : خەیرێکی زۆر و فەزڵێکی فراوان ، کە یەکێک لەوانە ئەوەیە خوای گەورە دەیبەخشێتە پێغەمبەرەکەی (ﷺ) لە رۆژی قیامەتدا روبارێکە کە پێی دەڵێن : (الكوثر) وە ئەو حەوزە دریژییەکەی مانگێکە و پانییەکەی مانگێکە ، ئاوەکەی لە شیر سپی تر و لە هەنگوین شیرینتر ، پەرداخەکانی وەکو ئەستێرەکانی ئاسمانە لە ژمارە و درەوشانەوەدا ، هەرکەسێک جارێک لێی بخواتەوە ئەوا هەرگیز تینووی نابێت .

(٢) ولـمَّا ذكر مِنَّته عليه أَمَرَهُ بشكرها، فقال: ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ﴾ خصَّ هاتين العبادتين بالذِّكر لأنَّهما أفضل العبادات وأجلُّ القربات، ولأنَّ الصلاة تتضمَّن الخضوع في القلب والجوارح لله، وتنقله في أنواع العبوديَّة، وفي النَّحر تقرُّبٌ إلى الله بأفضل ما عند العبد من النَّحائر، وإخراجٌ للمال الَّذي جُبِلَت النُّفوس على محبَّته والشُّحِّ به.

٢/ کاتێ باسی نیعمەتەکانی خۆی کرد بە سەریەوە ئەمجار فەرمانی پێکرد بە شوکرکردنی ، دەفەرموێت : (فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ) ئەم دوو پەرستشەی تایبەتمەند کردووە چونکە باشترین پەرستشەکانن و پیرۆزترین ئەو کارانەن لە خوای گەورە نزیکی بکاتەوە ، هەروەها چونکە نوێژ ملکەچبوونی دڵ و ئەندامەکان لە خۆ دەگرێت بۆ خوای گەورە و دەیگوازێتەوە بۆ جۆرەکانی تری پەرستشەکان ، وە لە ئاژەڵ سەربڕین نزیک بوونەوە لە خوای گەورەی تێدایە بە باشترین شت کە لای عەرەب هەیە لە سەربڕینەکان ، وە دەرکردنی سامانە کە سروشتی مرۆڤەکانی پێوە بەندە لە سەر خۆشەویستی و چروکی بۆی .

(٣) ﴿إِنَّ شَانِئَكَ﴾ أي: مبغضك وذامَّك ومتنقِّصك ﴿هُوَ ٱلْأَبْتَرُ﴾ أي: المقطوع من كلِّ خيرٍ، مقطوعُ العمل مقطوعُ الذِّكر، وأمَّا محمَّدٌ ﷺ فهو الكامل حقًّا، الَّذي له الكمال الممكن للمخلوق من رفع الذِّكر وكثرة الأنصار والأتباع ﷺ.

٣/ (إِنَّ شَانِئَكَ) واتە : ئەوەی رقی لێت دەبێتەوە و زەمت دەکات و بە کەمت دەزانێت ، (هُوَ ٱلْأَبْتَرُ) واتە : لە هەموو خەیر و چاکەیەک بچڕاوە ، کار و کرداری بچڕاوە و ناو و باسی بچڕاوە ، بەڵام (محمد) (ﷺ) ئەو بە راستی کەسێکی کاملە ، ئەو کەمالەی کە دەکرێت لە دروستکراوەکاندا بێتە دی لە بەرزراگرتنی ناوی و زۆری پشتیوان و شوێنکەوتوانی.

[تفسير سورة قل يا أيُّها الكافرون وهي مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (قل يا أيها الكافرون)
ئەوەیش سورەتێکی (مەککی)یە

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

﴿قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿١﴾ لَآ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ﴿٤﴾ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾﴾.

(١-٢) أي: قلْ للكافرين معلنًا ومصرِّحًا: ﴿لَآ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ﴾ أي: تبرَّأ ممَّا كانوا يعبدون من دون الله ظاهرًا وباطنًا،

(١-٢) واتە : بە روونی و راشکاوی بە بێباوەڕان بڵێ و پێیان رابگەیەنە : (لَآ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ) بەرائەتی خۆت لەوەی ئەوان دەیپەرستن لە جگە لە خوا رابگەیەنە بە ئاشکرا و بە پەنهانی

(٣-٥) ﴿وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ﴾ لعدم إخلاصكم في عبادتكم لله، فعبادتُكم له المقترنةُ بالشِّرك لا تُسمَّى عبادةً، وكرَّر ذلك ليدلَّ الأوَّل على عدم وجود الفعل والثَّاني على أنَّ ذلك قد صار وصفًا لازمًا، ولهذا ميَّز بين الفريقين، وفصل بين الطَّائفتين، فقال:

(٣-٥) (وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ) لەبەر نەبونی دڵسۆزی و ئیخڵاص لە پەرستنتاندا بۆ خوای گەورە ، جا ئەو پەرستنەی ئێوە کە تێکەڵ بە شیرک و هاوەڵ بریاردانە پێی ناگوترێت پەرستن ، وە ئەوەی دووبارە کردوەوە بۆ

ئەوەی یەکەم بەڵگە بێت لەسەر بوونی کردارەکەو دووەم بەڵگە بێت لەسەر ئەوەی کەوا ئەوە بووەتە وەصفێکی لازم بۆی ، بۆیە ئەو دوو گرووپ و تاقمەی جیاکردەوە و فەرمووی :

(٦) ﴿لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ﴾ كما قال تعالى: ﴿قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِۦ﴾، أنتم بريئون مـمَّا أعمل وأنا بريءٌ مـمَّا تعملون.

(٦) (لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ) هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت :﴿قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِۦ ﴿٨٤﴾﴾الاسراء)[1] ئێوە بەرین لەوەی من دەیکەم و منیش بەریم لەوەی ئێوە دەیکەن .

---

(١) بڵێ: با هەردوولا (کافرو برِوادار) لەسەر بیرو بۆچوونی خۆی چۆنی بۆ دەکرێ کار بکات؛ ئەگەر دڵ و دەروون پاك بێت، ئەوا کارو کرداری پاکی لێ دەوەشێتەوە، ئەگینا بەپێچەوانەوە. (تەفسیری رامان)

[تفسير سورة النَّصر وهي مدنيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (النصر)
ئەویش سورەتێکی (مەدەنی)یە

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿إِذَا جَآءَ نَصْرُ ٱللَّهِ وَٱلْفَتْحُ ۝١ وَرَأَيْتَ ٱلنَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ ٱللَّهِ أَفْوَاجًا ۝٢ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَٱسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًۢا ۝٣﴾.

(١-٣) في هذه السُّورة الكريمة بشارةٌ، وأمرٌ لرسوله عند حصولها، وإشارةٌ وتنبيهٌ على ما يترتَّب على ذلك، فالبشارةُ هي البشارة بنصر الله لرسوله، وفتحه مكَّة، ودخول النَّاس ﴿فِي دِينِ ٱللَّهِ أَفْوَاجًا﴾ بحيث يكون كثيرٌ منهم من أهله وأنصاره بعد أن كانوا من أعدائه، وقد وقع هذا المبشَّر به.

١/ لەم سورەتە پیرۆزەدا موژدەیەکی تێدایە ، وە فەرمانێکی تێدایە بە پێغەمبەرەکەی (ﷺ) ئەگەر رووبدا ، وە ئاماژەیەک و وریاکردنەوەیەکی تێدایە لەسەر ئەوەی لەسەری بنیات دەنرێت ، جا موژدەکەی موژدەی سەرخستنی پێغەمبەری خوایە (ﷺ) لە لایەن خوای گەورەوە ، وە رزگارکردنی مەککەیە ، وەخەڵکی دێنە ناو دینی خواوە (فِي دِينِ ٱللَّهِ أَفْوَاجًا) بە شێوەیەک زۆربەی دانیشتوانەکەی دەبنە ئەهل و پشتیوانی لە پاش ئەوەی لە دوژمنانی بوون ، وە ئەوەی کە موژدەی پێدرا هاتە دی .

وأمَّا الأمر بعد حصول النَّصر والفتح؛ فأمر اللَّهُ رسولَه أن يشكره على ذلك ويسبِّح بحمده ويستغفره.

بەڵام ئەو کارەی کە لە پاش ڕوودانی سەرکەوتن و ڕزگارکردنە کە ڕووەدەن ، ئەویش فەرمان کردنە بە پێغەمبەرەکەی (ﷺ) کەوا سوپاسگوزاری بێت و تەسبیحاتی بکات و ستایشی بکات و داوای لێخۆشبوونی لێ بکات .

وأمَّا الإشارة فإنَّ في ذلك إشارتين: إشارة أنَّ النَّصر يستمرُّ للدِّين ويزداد عند حصول التَّسبيح بحمد الله واستغفاره من رسوله، فإنَّ هذا من الشُّكر، والله يقول: ﴿لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ﴾،

بەڵام ئاماژەکە دوو ئاماژەیە : ئاماژەیەک کەوا سەرکەوتن بەردەوام دەبێت بۆ دینی خوا و زیاد دەکات لە کاتی ئەنجامدانی تەسبیح و ستایشی خوای گەورەو داوای لێخۆشبوون لە لایەن پێغەمبەری خواوە (ﷺ) ، جا ئەمە بەشێکە لە شوکر ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ﴾ إبراهيم)[1]

وقد وُجِدَ ذلك في زمن الخلفاء الرَّاشدين وبعدهم في هذه الأمَّة، لم يزل نصر الله مستمرًّا حتَّى وصل الإسلام إلى ما لم يصل إليه دينٌ من الأديان، ودخل فيه من لم يدخل في غيره، حتَّى حدث من الأمَّة من مخالفة أمر الله ما حدث، فابتُلوا بتفرُّق الكلمة وتشتُّت الأمر، فحصل ما حصل، ومع هذا فلهذه الأمَّة وهذا الدِّين من رحمة الله ولطفه ما لا يخطر بالبال أو يدور في الخيال.

وە ئەمەش لە سەردەمی خەلیفە ڕاشدییەکاندا بە دی کرا و لە پاش ئەوانیش لەم ئوممەتە ، سەرکەوتنی دینی خوا بەردەوام دەبێت تاوەکو ئیسلام گەیشتە ئەو جێگەیەی کە هیچ دینێک لە دینەکان پێی نەگەیشتووە ، وە هێندە خەڵکی هاتنە ناو دینەکەوە کە هەرگیز ئەوەندە نەچوونەتە ناو هیچ دینێکەوە ، تاوەکو ئەو کاتەی لەم ئوممەتەدا جیاوازییان کرد لە گەڵ فەرمانەکانی خوادا بۆیە ئەوەی ڕوویدا ڕوویدا ، ئەوانیش تووشی دووبەرەکی وناکۆکی

---

(١) ئەگەر لەبەرامبەر نیعمەتەکانمەوە سوپاسگوزاریی بکەن، ئەوا منیش نیعمەت و بەخششی خۆمتان بۆ زیاد دەکەم(تەفسیري رامان)

بوون ، ئەوەی رووبدا رووبدا ، لە گەڵ ئەوەشدا بۆ ئەم ئوممەتە و بۆ ئەم دینە هێندە میهرەبانی و بەزەیی خوای گەورەی رژاوەتە سەر کە بە بیر و خەیاڵی هیچ کەسێکدا نەهاتووە .

وأمَّا الإشارة الثَّانية فهي الإشارة إلى أنَّ أجلَ رسول الله ﷺ قد قرب ودنا، ووجه ذلك أنَّ عمره عمرٌ فاضلٌ، أقسم الله به، وقد عُهِدَ أنَّ الأمور الفاضلة تُخْتَم بالاستغفار كالصَّلاة والحجِّ وغير ذلك، فأمر الله لرسوله بالحمد والاستغفار في هذه الحال إشارةٌ إلى أنَّ أجله قد انتهى، فلْيستعدَّ ويتهيَّأ للقاء ربِّه ويختم عمره بأفضل ما يجده صلوات الله وسلامه عليه، فكان ﷺ يتأوَّل القرآن ويقول ذلك في صلاته، يكثر أن يقول في ركوعه وسجوده: «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي».

وە ئاماژەی دووەم ئەویش ئەو ئاماژەیە کەوا ئەجەلی پێغەمبەری خوا (ﷺ) نزیک بووەتەوە ، وە ئەویش لەو رووەوە دەبێت کەوا تەمەنی پێغەمبەری خوا (ﷺ) تەمەنێکی پڕ نیعمەت و بەخششە ، خوای گەورە سوێندی پێی خواردووە، وە پەیمان وا دراوە کەوا کارە چاک و پڕ نیعمەتەکان بە ئیستغفار کۆتایی پێ بێت وەکو نوێژ و حەج و نمونەی ئەوانە ، بۆیە خوای گەورە فەرمانی کردە پێغەمبەرەکەی (ﷺ) بە حەمد و سەنای خوای گەورە و ئیستغفار لەم حاڵەتەدا وەکو ئاماژەیەک کەوا ئەجەلی ئەو کۆتایی پێ هات ، بۆیە با خۆی ئامادە بکات بۆ دیدەنی و چاوپێکەوتنی خواکەی خۆی و با تەمەنەکەی بە باشترین شت کۆتایی پێ بهێنێت ، بۆیە ئەویش ئەو قورئانەی بە کردار ڕاڤەدەکرد و هەردەم ئەوەی لە نوێژەکانیدا دووبارە دەکردەوە ، وە زۆر جار لە سوژدە و کرنۆشەکانیدا دەیفەرموو : (سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي) .

[تفسير سورة تبَّت وهي مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (تبَّت)
ئەویش سورەتێکی (مەککی)یە

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿تَبَّتۡ يَدَآ أَبِي لَهَبٖ وَتَبَّ ١ مَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ ٢ سَيَصۡلَىٰ نَارٗا ذَاتَ لَهَبٖ ٣ وَٱمۡرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلۡحَطَبِ ٤ فِي جِيدِهَا حَبۡلٞ مِّن مَّسَدِۭ ٥﴾.

أبو لهبٍ هو عمُّ النَّبيِّ ﷺ، وكان شديد العداوة والأذيَّة له، فلا فيه دينٌ له، ولا حميَّةٌ للقرابة، قبَّحه الله، فذمَّه الله بهذا الذَّمِّ العظيم الَّذي هو خزيٌ عليه إلى يوم القيامة، فقال:

(ئەبو لەهەب) مامی پێغەمبەری خوایە (ﷺ) ، وە یەکێک بوو لەوانەی زۆر دژایەتی دەکرد و ئازاری دەدا ، خاوەنی هیچ دینێک نەبوو ، وە هیچ دەمارگیرییەکی نەبوو لەبەر خزمایەتی رێگری لێ بکات -خوای گەورە لە هەموو خەیرێک بی بەشی بکات - بۆیە خوای گەورە بەم زەمە گەورە زەمی کردووە کە ئەویش شەرمەزارییە تا رۆژی قیامەت ، دەفەرموێت :

(١) ﴿تَبَّتۡ يَدَآ أَبِي لَهَبٖ﴾ أي: خسرت يداه وشقي، ﴿وَتَبَّ﴾ فلم يربح.

١/ (تَبَّتۡ يَدَآ أَبِي لَهَبٖ) واتە : هەردوو دەستی تیابچێت و بەدبەخت بێت (وَتَبَّ) وە هیچ قازانجێکی نەکرد .

(٢) ﴿ مَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُ مَالُهُۥ﴾ الَّذي كان عنده فأطغاه، ولا (وَمَا كَسَبَ) فلم يردَّ عنه شيئًا من عذاب الله إذ نزل به.

٢/ (مَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُ مَالُهُۥ) ئەو سامانەی کە هەیبوو و بە هۆیەوە لە خۆبایی بوو، (وَمَا كَسَبَ) وە نەیتوانی هیچ شتێک لە عەزابی خوا لە خۆی دوور بخاتەوە ئەگەر تووشی ببێت .

(٣) ﴿ سَيَصۡلَىٰ نَارٗا ذَاتَ لَهَبٖ﴾ أي: ستحيط به النَّار من كلِّ جانبٍ، هو

(٣) (سَيَصۡلَىٰ نَارٗا ذَاتَ لَهَبٖ) واتە : لە هەموو لایەکەوە ئاگر دەوری دەدات ، خۆی و

(٤-٥) ﴿وَٱمۡرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلۡحَطَبِ﴾ وكانت أيضًا شديدة الأذيَّة لرسول الله ﷺ، تتعاون هي وزوجها على الإثم والعدوان، وتلقي الشَّرَّ، وتسعى غاية ما تقدر عليه في أذيَّة الرَّسول ﷺ، وتجمع على ظهرها الأوزار بمنزلة من يجمع حطبًا، قد أعدَّ له في عنقه حبلًا ﴿مِّن مَّسَدِۭ﴾ أي: من ليفٍ، أو أنَّها تحمل في النَّار الحطب على زوجها متقلِّدةً في عنقها حبلًا من مسدٍ.

(٤-٥) (وَٱمۡرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلۡحَطَبِ) ئەویش ژۆر ئازاری پێغەمبەری خوای (ﷺ) دەدا ، خۆی و پیاوەکەی یارمەتی یەکتریان دەدا لەسەر خراپە و دوژمنایەتی ، وە خراپەی بڵاو دەکردەوە ، وە لەوپەری هەوڵ و کۆشش دا بوو بۆ ئازاردانی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ، وە تاوان و خراپەی لەسەر شانی خۆی هەڵدەگرت وەکو ئەوەی کۆڵەداری لەسەر شانی خۆی کۆ بکاتەوە ، جا ئەو گوریسێکی لە گەردندا بۆ ئامادە کراوە (مِّن مَّسَدِۭ) واتە : لە ریشاڵی دارە خورما ، یان ئەو لە ئاگردا کۆڵەدار هەڵدەگرێت بۆ سەر پیاوەکەی و گوریسێکی لە پوشی دارەخورما لە گەردنی خۆییشیدا هەیە .

وعلى كلٍّ؛ ففي هذه السُّورة آيةٌ باهرةٌ من آيات الله، فإنَّ الله أنزل هذه السُّورة وأبو لهبٍ وامرأته لم يهلكا، وأخبر أنَّهما سيعذَّبان في النَّار ولا بدَّ، ومن لازم ذلك أنَّهما لا يُسلمان، فوقع كما أخبر عالم الغيب والشَّهادة.

بە هەر حاڵ ، لەم سورەتەدا نیشانەیەکی ڕوون و ئاشکرای تێدایە لە ئایەتەکانی خوای گەورە ، کاتێ خوای گەورە ئەم سورەتەی دابەزاند هێشتا ئەبو لەهەب و خێزانەکەی نەمردبوون ، وە هەواڵی دا کەوا ئەوان دەبێت لە ئاگردا سزا بدرێن ، وە ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کەوا ئەوان موسڵمان نابن ، جا هەروەکو خوای زانا بە گشت دیار و نادیارەکان هەواڵی دا ئاوا ڕوویدا .

[تفسير سورة الإخلاص وهي مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سـورەتی (الإخـلاص)
ئەویش سورەتێکی (مەککی)یە

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝١ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ۝٤﴾.

(١) أي: ﴿قُلْ﴾ قولًا جازمًا به معتقدًا له عارفًا بمعناه: ﴿هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ﴾ أي: قد انحصرت فيه الأحديَّة، فهو الأحد المنفرد بالكمال، الَّذي له الأسماء الحسنى والصِّفات الكاملة العليا والأفعال المقدَّسة، الَّذي لا نظير له ولا مثيل.

١/ واتە : (قُلْ) وتنێکی یەکلایی بێت و باوەڕت پێی هەبێت و ماناکەی بزانیت: (هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ) واتە : تاک و تەنهایی لە ئەودا حەصر بووە ، جا ئەو تاک و تەنهایە لە کەمالدا ، کە خاوەنی ناوە جوانەکان و صیفاتە بەرزەکان و کارە پیرۆزەکانە ، کە بە هیچ شێوەیەک هاوتا و هاوشێوەی نییە .

(٢) ﴿ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ﴾ أي: المقصود في جميع الحوائج، فأهل العالم العلويِّ والسُّفليِّ مفتقرون إليه غاية الافتقار، يسألونَه حوائجَهم، ويرغَبون إليه في مهمَّاتهم؛ لأنَّه الكامل في أوصافه، العليم الَّذي قد كمل في علمه، الحليم الَّذي قد كمل في حلمه، الرَّحيم الَّذي كمل في رحمته، الَّذي وسعت رحمتُه كلَّ شيءٍ... وهكذا سائر أوصافه.

٢/ (ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ) واتە : لە هەموو پێداویستیەکاندا روو لە ئەو دەکرێت، جا جیهانی سەرەوە و خوارەوە پێویستیان بە ئەوە بە ئەوپەڕی پێویستی ،

داوای پێداویستیەکانیان لێ دەکەن ، وە لە کارە گرنگەکانیاندا بۆ لای ئەو دەگەڕێنەوە ، چونکە ئەو کاملە لە هەموو صیفاتەکانیدا ، زانایە کە زانست و زانیارییەکەی کامل بووە ، لەسەرخۆ و میهرەبانە کە میهرەبانییەکەی کامل بووە ، بەخشندە و بە بەزەییە کە ڕەحمەت و بەزەییەکەی کامل بووە، ڕەحمەتەکەی هەموو شتێکی گرتووەتەوە .... ئا بەم شێوەیە بۆ هەموو صیفاتەکانی تر دەگوترێت .

(٣) ومن كماله أنَّه ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾ لكمال غناه.

٣/ وە هەر لە کەمالی ئەو (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ) لە بەر کەمالی بێنیازی خۆی لە جگە لە خۆی .

(٤) ﴿ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ﴾ لا في أسمائه، ولا في صفاته، ولا في أفعاله، تبارك وتعالى.

٤/ (وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ) نە لە ناوەکانیدا ، نە لە صیفاتەکانیدا ، نە لە کردارەکانیدا ، بەرزی پیرۆزی بۆ خوای گەورە .

فهذه السُّورة مشتملةٌ على توحيد الأسماء والصِّفات.

جا ئەم سورەتە تەوحیدی ناو و صیفاتەکانی لە خۆ گرتووە .

[تفسير سورة الفلق وهي مكِّيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (الفلق)
ئەویش سورەتێکی (مەککی)یە

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلۡفَلَقِ ١ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ٢ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ٣ وَمِن شَرِّ ٱلنَّفَّٰثَٰتِ فِي ٱلۡعُقَدِ ٤ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ٥﴾.

(١) أي: ﴿قُلۡ﴾ متعوِّذًا: ﴿أَعُوذُ﴾ أي: ألجأ وألوذُ وأعتصمُ، ﴿بِرَبِّ ٱلۡفَلَقِ﴾ أي: فالق الحبِّ والنَّوى، وفالق الإصباح.

١/ واتە : (قُلۡ) وەکو خۆدانە پاڵ (أَعُوذُ) واتە : خۆم دادّەدە دەدەم و پەنا دەگرم و خۆم دەسپێرمە (بِرَبِّ ٱلۡفَلَقِ) واتە : ئەو کەسەی تۆ و ناوکی لەت کردووە و سپیایی بەیانیانی هێنایە بوون .

(٢) ﴿مِن شَرِّ مَا خَلَقَ﴾ وهذا يشمل جميع ما خلق الله من إنسٍ وجنٍّ وحيواناتٍ؛ فيُستعاذ بخالقها من الشَّرِّ الَّذي فيها.

٢/ (مِن شَرِّ مَا خَلَقَ) ئەمەش هەموو ئەوانە دەگرێتەوە کەوا خوای گەورە دروستی کردوون لە مرۆڤ و جنۆکە و گیانلەبەران ، جا پەنا دەگیرێت بە دروستکارەکەی لەو خراپەی تیایدایە .

(٣) ثمَّ خصَّ بعدما عمَّ فقال: ﴿وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ﴾ أي: من شرِّ مايكون في اللَّيل حين يغشى النَّاسَ، وتنتشر فيه كثيرٌ من الأرواح الشِّرِّيرة والحيوانات المؤذية.

٣/ لە پاش ئەوەی بە گشتی باسی کرد ئەمجار تایبەتی کرد و فەرمووی : (وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ) واتە : لە خراپەی ئەوەی لە شەوگاردا روو دەدەن لە پاش ئەوەی خەڵکی دەخەون ، وە زۆرێک لە رۆحە خراپەکان و گیاندارە درندە و زیانبەخشەکان بڵاو دەبنەوە .

(٤) ﴿ وَمِن شَرِّ ٱلنَّفَّٰثَٰتِ فِى ٱلْعُقَدِ ﴾ أي: ومن شرِّ السَّواحر اللَّاتي يَسْتَعِنَّ على سحرهنَّ بالنَّفْثِ في العقد الَّتي يَعْقِدْنَها على السِّحر.

٤/ (وَمِن شَرِّ ٱلنَّفَّٰثَٰتِ فِى ٱلْعُقَدِ) واتە : لە خراپەی ئەو جادووبازانە کە بە فووکردن بە گرێدا پەنا دەبەنە بەر سیحرەکەیان و لە کاتی سیحرکردندا گرێی دەدەن .

(٥) ﴿ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴾ والحاسدُ هو الَّذي يحبُّ زوال النِّعمة عن المحسود، فيسعى في زوالها بما يقدر عليه من الأسباب، فاحتيج إلى الاستعاذة بالله من شرِّه وإبطال كيده، ويدخل في الحاسد العائنُ؛ لأنَّه لا تصدر العين إلَّا من حاسدٍ شرِّيرِ الطَّبع خبيث النَّفس.

٥/ (وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ) کەسی حەسود ئەو کەسەیە کە پێی خۆشە نیعمەتەکانی سەر ئەو کەسە نەمێنی کە ئەم حەسودی پێ دەبات ، بۆیە بە هەموو شێوەیەک هەوڵ دەدات بۆ نەمان و لەناوبردنی ، جا پێویست دەکات بە پەناگرتن بە خوای گەورە لە خراپەی و پوچەڵ کردنەوەی فێڵ و تەڵەکەبازیەکەی ، هەروەها چاوپیسیش دەگرێتەوە ، چونکە چاوپیسی لە کەسێکی حەسودی تەبیعەت خراپ و نەفس پیسەوە دەردەچێت و روودەدات.

فهذه السُّورة تضمَّنت الاستعاذة من جميع أنواع الشُّرور عمومًا وخصوصًا، ودلَّت على أنَّ السِّحر له حقيقةٌ يُخشى من ضرره ويُستعاذ بالله منه ومن أهله.

ئەم سورەتە پەناگرتن لە خۆ دەگرێت لە هەموو جۆرەکانی خراپەکاری گشتی و تایبەتی ، بەڵگەشە لەسەر ئەوەی کەوا سیحر حەقیقەتی هەیە و ترس لە زەرەر و زیانەکەی دەکرێت و پەنا دەگیرێت بە خوا لێی و لە کەسە زیانبەخشەکان .

[تفسير سورة النَّاس وهي مدنيَّةٌ]
تەفسیری سورەتی (النـــاس)
سورەتێکی (مەدەنی)یە

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ۝١ مَلِكِ ٱلنَّاسِ ۝٢ إِلَٰهِ ٱلنَّاسِ ۝٣ مِن شَرِّ ٱلۡوَسۡوَاسِ ٱلۡخَنَّاسِ ۝٤ ٱلَّذِي يُوَسۡوِسُ فِي صُدُورِ ٱلنَّاسِ ۝٥ مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ ۝٦﴾.

(١-٦) وهذه السُّورة مشتملةٌ على الاستعاذة بربِّ النَّاس ومالكهم وإلههم من الشَّيطان، الَّذي هو أصل الشُّرور كلِّها ومادَّتها، الَّذي من فتنته وشرِّه أنَّه ﴿يُوَسۡوِسُ فِي صُدُورِ ٱلنَّاسِ﴾؛ فيحسِّن لهم الشَّرَّ، ويريهم إيَّاه في صورةٍ حسنةٍ، وينشِّط إرادتهم لفعله، ويثبِّطهم عن الخير، ويريهم إيَّاه في صورةٍ غير صورتِه، وهو دائمًا بهذه الحال، يوسوس ثمَّ يخنِسُ، أي: يتأخَّر عن الوسوسة إذا ذكر العبد ربَّه واستعان به على دفعه، فينبغي له أن يستعين ويستعيذ ويعتصم بربوبيَّة الله للنَّاس كلِّهم، وأنَّ الخلق كلَّهم داخلون تحت الرُّبوبيَّة والملك، فكلُّ دابَّةٍ هو آخذٌ بناصيتها، وبألوهيَّته الَّتي خلقهم لأجلها، فلا تتمُّ لهم إلَّا بدفع شرِّ عدوِّهم الَّذي يريد أن يقتَطِعَهم عنها ويحول بينهم وبينها، ويريد أن يجعلهم من حزبِه؛ ليكونوا من أصحاب السَّعير، والوسواس كما يكون من الجنِّ يكون من الإنس، ولهذا قال: ﴿مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ﴾.

١-٦/ ئەم سورەتە پەناگرتنی تیادایە بە پەروەردگار و خاوەن و خودای خەڵکی لە شەیتان ، کە بنەمای هەموو خراپەیەکە ، ئەوەی کە هەر لە فیتنە و خراپەی

ئەوەیە (يُوَسۡوِسُ فِي صُدُورِ ٱلنَّاسِ) کاری خراپەیان لا جوان دەکاتەوە ، بە شێوەیەکی جوان دەیهێنێتە پێش چاویان ، وە چست و چالاکیان دەکاتەوە بۆ ئەنجامدانی ، وە ساردیان دەکاتەوە لە کاری چاکە ، وە بە شێوەیەکی تر لە شێوەکەی خۆی دەیهَێنێتە پێش چاویان ، ئەویش هەموو کاتێک وایە ، وەسوەسە دەکات ئەمجار (يُخنِّس) واتە : وەسوەسەکەی دوا دەخات ئەگەر بەندە یادی خوای کرد و پەنای بە خوای گەورە گرت بۆ پاڵنان و لە ناوبردنی ، بۆیە پێویستە پەنای پێ بگرێت و خۆی بداتە پاڵ پەروەردگارێتی خوای گەورە بەسەر هەموو خەڵکیەوە ، وە هەموو دروستکراوەکان داخلی پەروەردگارێتی و خاوەندارێتی ئەون ، هەموو ئەوەی لەسەر زەوی رێ دەکات ئەوا نێوچاوانی بە دەستی خوداوەیە ، وە بە خوداوەندێتی کە لەو پێناوەدا دروستی کردوون ، ئەمەش بۆیان تەواو نابێت تاوەکو بە پاڵنان و لە ناوبردنی خراپەی دوژمنەکەیان کە دەیەوێ لە یەکیان ببڕێنی و دووریان بخاتەوە لەو کارەو بیانکاتە حیزب و تاقمی خۆی ، بۆ ئەوەی بچنە دۆزەخەوە، جا وەسوەسە هەروەکو چۆن لە جنۆکەوە دەبێت لە مرۆڤیشەوە دەبێت ، بۆیە دەفەرموێت : (مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ) .

والحمد لله ربِّ العالمين أوَّلًا وآخرًا وظاهرًا وباطنًا، ونسأله تعالى أن يتمَّ نعمته، وأن يعفو عنَّا ذنوبنا الَّتي حالت بيننا وبين كثيرٍ من بركاته، وخطايا وشهواتٍ ذهبت بقلوبنا عن تدبُّر آياته، ونرجوه ونأمل منه أن لا يحرمنا خير ما عنده بشرِّ ما عندنا؛ فإنَّه لا ييأس من روح الله إلَّا القوم الكافرون، ولا يقنط من رحمته إلَّا الضَّالُّون، وصلَّى الله وسلَّم على رسوله محمَّدٍ وعلى آله وصحبه أجمعين، صلاةً وسلامًا دائمين متواصلين أبد الأوقات، والحمد لله الَّذي بنعمته تتمُّ الصَّالحات.

سوپاس و ستایش بۆ پەروەردگاری جیهانیان لە سەرەتا و کۆتاییدا و بە ئاشکرا و بە پەنهانی ، وە داوا لە خوای گەورە دەکەین نیعمەتەکانی خۆی بە سەرماندا تەواو بکات ، وە لە تاوانەکانمان خۆش بێت کە بوونەتە هۆی رێگر لە نێوان ئێمە و زۆرێک لە بەرەکەتەکانیدا ، وە تاوان و شەهەوات کە دڵی

داگرتووین و بوونەتە ڕێگر لە نێوان ئێمە و تێگەیشتن لە ئایەتەکانی ، وە تکای لا دەکەین و ئومێدمان هەیە کە مەحروممان نەکات لەو خەیرەی لای خۆی هەیە بە هۆی ئەو خراپانەوە کە لای ئێمە هەیە ، وە هیچ کەس بێ ئومێد نابێت لە ڕەحمەتی خۆی ئیللا بێباوەڕان نەبێت ، وە هیچ کەسێک بێ هیوا نابێت لە ڕەحمەتی خۆی ئیللا گومڕاکان نەبێت ، وە صەڵات و سەلام لەسەر پێغەمبەری خوا (محمد) (ﷺ) و لەسەر هەموو کەس و کار و هاوەڵانی ، بە صەڵات و سەلامێکی بەردەوام تاوەکو ڕۆژی قیامەت ، وە سوپاس و ستایش بۆ ئەو خوایەی کە بە نیعمەتەکانی بە چاکەکان کۆتایی پێ دێت .